

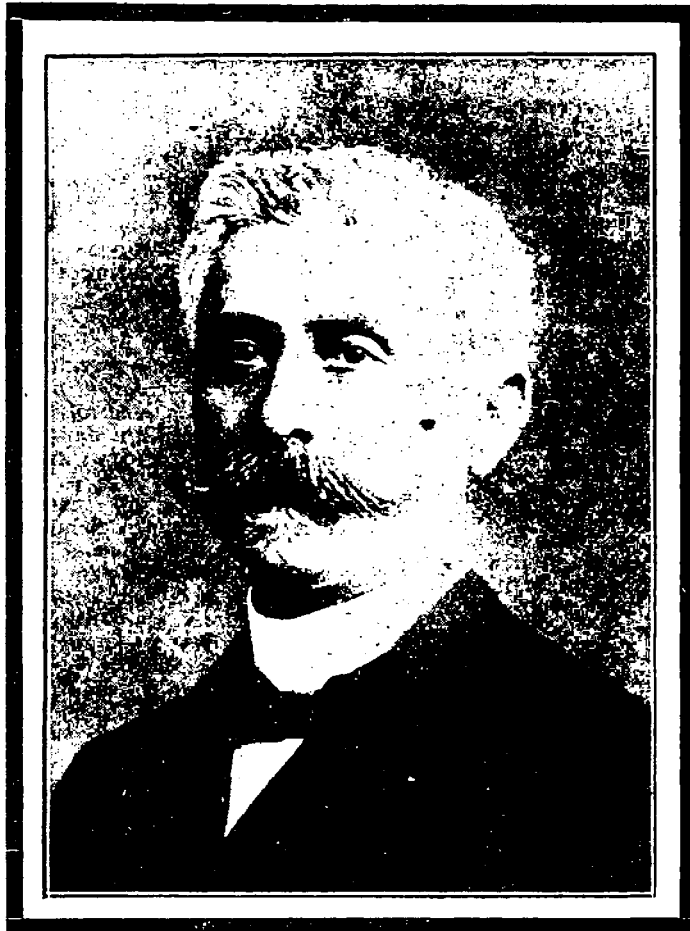
ACTUALE

SPIRU C. HARET

Om de muncă; caracter cinstit și drept; bine intenționat totdeauna pentru cei din clasele sărace; nici odată oportunist în convingerile sale: cu aceste calități l'am cunoscut în viață pe Spiru C. Haret.

Aceste calități erau așa de constante în sufletul lui, încât ele au asigurat țării bune rezultate și depe urma politicii sale școlare, care în multe privințe eră bazată pe principii greșite. Un altul în locul lui Spiru Haret, cu politica școlară a acestuia, dar fără calitățile sufletești ale aceluiași, ar fi fost primejdios. Spiru Haret găsea însă în dispozițiunile nobile ale sufletului său, corectivul necesar politicii sale școlare. El, ca om de muncă și ca gânditor, eră cu mult deasupra sistemului de organizare pe care voia să-l impună școlai românești.

Principiul fundamental pe care se bază întreaga politică școlară a lui Spiru Haret, eră principiul a tot puterniciei Statului în materie de educațiune. Pentru Spiru Haret școala eră un mijloc de nivelare a claselor sociale, sau de ridicare a unor clase sociale; eră un mijloc de democratizare a statului și de răspândire a ideilor liberatoare, dacă nu chiar a ideilor liberale; totdeauna un mijloc eră școala, nici odată un scop cultural. De aceea, în planurile sale de organizare, adese ori «copilul din școală» eră uitat, și se aveă în vedere profesorul, cum și oamenii maturi cu cari veneă în contact profesorul. Interesele omului de stat erau pentru dânsul înaintea tuturor celorlalte interese. Școala, în credința sa, trebuia să fie aservită Statului. Nici o încurajare pentru inițiativa particulară, nici măcar încredere în inițiativa particulară; nici un drept concedat științei autonome a educațiunei; nici o concesiune pentru scopul în sine al culturii: totul eră lăsat pe seama Statului. În ultimul său proiect de organizare a școlaior particulare, Spiru Haret a făcut din controlul Statului o adevărată piedică pentru libertatea învățământului.

Cu toate că principiul acesta fundamental leagă direct organizarea școlai de politică, și prin urmare de programele partidelor politice, totuși Spiru Haret n'a amestecat decât foarte târziu politica partidului cu politica sa personală în școală. Politica sa școlară eră o politică «haretistă», nu eră liberală. Numai acum de curând, de când s'a înființat *Liga Deșteptarea*, s'a pus în contact partidul cu politica sa școlară. Spiru Haret, cu înființarea *Ligei Deșteptarea*, a sfârșit acolo de unde trebuia să înceapă.

Lipsit de sprijinul partidului, Spiru Haret a apelat la sprijinul partizanilor săi politici personali, pentru a-și

realiza ideile, și a avut norocul să fie urmat de mulți. Un altul în locul lui, ar fi fost și în această privință un primejdios. Dar Spiru Haret, caracter cinstit și drept, om de muncă și gânditor, a corectat cu succes greșeala făcută de a se înconjura în administrația școlară de partizani personali. El ar fi putut ajunge la sectarism: a avut însă puterea să-și oprească partizanii pe pragul sectarismului.

Principiul a tot puterniciei Statului slăbește organizarea școlai, fiindcă distruge autonomia muncii educătoare. Nu însă într'o măsură egală la toate treptele învățământului. Învățământul superior și secundar suferă mai mult decât învățământul primar. Învățământul primar chiar, în anumite

condițiuni istorice, se poate împăca mai bine cu principiul atotputerniciei Statului, decât cu principiul autonomiei. Și în asemeni condițiuni istorice eră, și poate este încă, învățământul primar la noi.

De aceea, din politica școlară a lui Spiru Haret, învățământul primar a profitat mai mult decât toate celelalte trepte ale învățământului.

În politica țării, Spiru C. Haret aveă un loc de frunte. În partidul liberal, el eră menit să aibă un rol covârșitor.

Spiru Haret a fost poate cel dintâiu bărbat politic la noi, care a înțeles însemnătatea problemei școlare pentru viața unui partid politic. Moartea lui lasă un gol care cu greu va fi împlinit pe curând.

C. Rădulescu-Motru

SPIRU HARET CA OM DE ȘTIINȚĂ

Spiru Haret a fost primul Român care și-a trecut doctoratul în matematică, la Universitatea din Paris.

Pentru a ne da bine seama de importanța acestui fapt, va fi de ajuns să cercetăm puțin timpurile de pe atunci.

Teza sa a fost susținută în ziua de 18-30 Ianuarie 1878 și atinge una din chestiunile mari din mecanica cerească. Ea are drept titlu: „*Sur l'invariabilité des grands axes des orbites planétaires*” și poartă numărul 399. În această lucrare, Spiru Haret, aplicând o metodă a lui Tisserand pentru calculul funcțiunii perturbatrice, a obținut un rezultat senzațional, arătând că, dacă se introduc în calcul puterile de ordinul al treilea ale masei planetelor perturbatoare, expresiunea axei mari a orbitei descrise de planeta principală conține termeni seculari; cu alte cuvinte, stabilitatea sistemului solar nu este așa de sigură, cum o prezentă Poisson.

Tânărul matematician de atunci avea de înfruntat un adevăr admis de toată lumea și verificat parțial de un savant de primul ordin. Iată în ce termeni se exprimă el în introducere, vorbind de rezultatele lui Poisson:

«Mais la démonstration de Poisson n'est pas complète encore à un autre point de vue: c'est qu'il ne tient pas compte d'une classe de termes d'une forme particulière, qui s'introduisent dans l'expression du demi-grand axe dès la seconde puissance des masses. En comblant cette lacune, je fais voir que les termes séculaires apparaissent dans la valeur du demi-grand axe dès les 3-mes puissances des masses, ce qui est *diamétralement opposé à la conclusion du mémoire de Poisson*».

Lucrarea a fost primită cu elogii de toată lumea științifică. Jurnalul oficial de recenzii din Franța, *Bulletin des sciences mathématiques* (1), publică imediat, peste câteva luni, o dare de seamă dezvoltată, din care extrag pasagiul următor:

«M-r. Haretu, dans un intéressant mémoire, présenté comme thèse à la Faculté des Sciences de Paris, étend cette démonstration aux 3-mes puissances des masses. La substitution de Jacobi, utilisée par M-r. Haretu, le dispense en quelque sorte de distinguer la planète troublée de la planète perturbatrice; en suivant une marche indiquée par Tisserand, *il a donc pu faire une étude complète de la question* (2).»

În țară, teza lui Haret a fost considerată ca un adevărat eveniment. Toate jurnalele au scris imediat articole elogioase, în care salutau cu căldură succesul obținut, și resfrângeau asupra întregii țări și asupra învățământului nostru, reușita strălucită a tânărului matematician.

(1) Bulletin des Sciences Math. 1878, pag. 215.

(2) Teza lui Haret a mai fost apoi republicată peste 7 ani și în Annales de l'Observatoire de Paris (t. 18.1885).

În *Revista Științifică* de sub conducerea d-lor P. S. Aurelian și Gr. Ștefănescu, sub titlul de: „*Un doctor în matematică de la Paris*”, se publică un articol cu amănunte, conținând, în extenso, referatul elogios al lui Puiseux și începând astfel, cu legitimă mândrie:

«Cu o deosebită satisfacție anunțăm lectorilor noștri, că *un fiu al României* a obținut, la începutul lui Ianuarie, anul curent, doctoratul în Matematici la Universitatea Franciei și acesta numai în 3 ani de zile».

Ziarele politice vorbesc asemenea, și în mai multe rânduri. «Românul» publică în numărul 8 din Fevruarie 1878, dintr'o corespondență particulară, impresiile unui martor ocular. Iată o parte din nostima povestire a acestuia:

«Când a început să susțină teza, sala eră plină de Români și Francezi, veniți ca să asculte. Avea 4 profesori: Jussieu eră președintele tezei și Briot unul din examinatori. Briot nu putea să urmeze și întrebă mereu: Ce faci, cum faci, de unde deduci cutare formulă?»

Haret a scris 30 formule pe tabelă, deducându-le unele din altele, dar fără să mai facă transformări; după ce a terminat de susținut teza, examinatorii au voit să-i dea un repaos. Haret însă l-a refuzat. Atunci Jussieu i-a dat o problemă de calcul diferențial și integral. După 2 minute de gândire și după ce a băut un pahar cu apă, pe care-l ceruse, Haret a început să scrie și a adus problema până la sfârșit, fără nici o ezitare. Văzând aceasta, Jussieu s'a sculat, i-a făcut complimente, i-a zis că vede cu plăcere că a aprofundat chestiunea și că știința îi este recunoscătoare pentru noua metodă ce a introdus».

Intr'un număr anterior (1), comentând știrea susținerii tezei, publicată întâiu de „*Dorobanțul*”, „*Românul*” adaugă:

«De altfel, ministerul a primit din partea decanului Facultății de științe din Paris o adresă, în care face elogii tânărului matematic și felicită România că produce și posedă asemenea talente».

Iată în ce mod își făcea debutul în lumea științifică sub auspicii așa de strălucite; acel care peste puțin trebuia spre marea lui părere de rău, de atâtea ori exprimată, să-și consacre puternica sa energie într'o direcție cu totul depărtată de regiunile senine ale științei, într'o lume plină de frământări și unde cu toate acestea a încercat cu întreaga forță a caracterului său, să răspândească o parte din ordinea, dreptatea și adevărul cu care se învățase să trăiască!

Profesor de mecanică la Universitatea din București din ziua de 1 Aprilie 1878, profesor de geometrie analitică la Școala de poduri și șosele din Octombrie 1881, Spiru Haret a început să se orienteze către afacerile școlare administrative aproape numai decât după întoarcerea în țară, fiindcă în Martie 1882, îl vedem

1) Românul, No. 1, Fevruarie 1878.

membriu în Consiliul permanent al instrucției, după aceea inspector general al școalelor (1883 — 1885) și apoi secretar general al Ministerului Cultelor dela 6 Fevruarie 1885 până la 11 Aprilie 1888.

Încă înainte de a pleca în străinătate, imediat după absolvirea Facultății de științe fizico-matematice din București, în anul 1873, pe atunci în etate de 22 ani, Sp. Haret publică două cărți, dintre care cunoscutul «*Curs de trigonometrie*», care servește și acum ca manual didactic în învățământul secundar. Cealaltă lucrare este o traducere din A. Quételet, intitulată *Astronomie*, traducere făcută «cu modificări și adaose»; volumul puțin cunoscut acum, are 220 pagini în-8° și a fost imprimat la Iași.

Această abundentă producțiune, într'un timp așa de scurt, ne arată lămurit dispoziile strălucite și baza de educațiune matematică serioasă pe care le avea Sp. Haret. Numai astfel ne putem explica perseverența acestei prime educațiuni în tot decursul activității sale politice și altoiul surprinzător, care ne-a dat de curând volumul *La mécanique sociale*, lucrare, pe care Sp. Haret a ținut cu orice preț să o publice odată cu încheierea activității sale de profesor și cu care a pus în uimire întreaga noastră lume.

Am expus în altă parte, cu toate detaliile, ideile fundamentale ale acestei opere (1). Mă voiu mărgini aci, să accentuez încă odată asupra unui punct, care a dat loc la discuții numeroase și care trebuie să domine o analiză a acestei lucrări:

O operă științifică poate avea o valoare imediată, lesne accesibilă chiar marelui public, dar ea are în general o valoare potențială. Ea poate fi uneori asemenea unui steag care arată o direcție, un liman; un popor întreg de cercetători va trebui să-și trăească vieța pe drumul greu care conduce la flamura ce fâlfâie în depărtare.

Analizată din acest punct de vedere, lucrarea lui Haret prezintă și un interes imediat în afară de importanța sa potențială. Fără îndoială, că introducerea *calitativă* a principiilor și invarianților mecanici într'o știință de evoluție, va îmbogăți această știință cu noțiuni clarificate pentru și în jurul cărora se spune încă și până astăzi multă vorbă inutilă în Sociologie; legile Mecanicei vor da Sociologiei o armătură științifică, care-i va servi de suport rațional pentru cercetările ulterioare. Dar ceea ce este sigur, e că Sp. Haret a împlântat în știința sociologiei, acel stindard către care, mai de vreme sau mai târziu, legiunile de cercetători își vor îndrepta privirile; am adânca convingere că Spiru Haret va figura odată printre clasicii Sociologiei științifice, în primele rânduri.

Toate revistele importante din țară și străinătate s'au grăbit să recenzieze și să discute lucrarea lui Haret. În străinătate, *Revue générale des Sciences* (2), *Revue Scientifique* (3), *Bulletin des Sciences Mathématiques* (4)

și altele au publicat, una după alta, dări de seamă elogioase asupra acestei lucrări.

Academia Română a ținut să răsplătească numai de cât pe tânărul savant de pe atunci și chiar în anul 1879 l-a ales ca membru corespondent al secțiunii științifice; iar în anul 1892, Martie 31, Sp. Haret a devenit membru al Academiei Române în locul lui Emanuel Bacaloglu. În această calitate, el a scris numeroase rapoarte asupra lucrărilor prezentate Academiei, precum și câteva comunicări originale printre cari voiu cită:

Legea ariilor în mișcarea sistemelor materiale (1894) și *Considerațiuni la studiul experimental al mișcării apei în canalele descoperite și la constituțiunea întimă a fluidelor.*

În comunicarea sa asupra legii ariilor, Sp. Haret dă o explicație cinematică interesantă a paradoxului bine cunoscut pe care Delaunay îl dedusese dintr'un dezacord între teorema ariilor și între fenomenul căderii pisicii care isbutește totdeauna în timpul căderii, să execute o rotație așa încât să cadă totdeauna în picioare. Bazat pe fotografiile instantanee luate de Marey, Haret explică această rotație printr'o succesiune de două deformări, cari, în concordanță cu legea ariilor, dau acelaș rezultat ca și o rotație în jurul unei axe.

În cealaltă comunicare, el prezintă Academiei niște aparate electrice cu ajutorul cărora s'ar putea face un studiu sistematic al mișcării apei în canalele descoperite. Comunicarea începe cu o foarte interesantă introducere asupra metodei științifice în studiul fenomenelor naturale.

Spiru Haret a putut avea mulțumirea rară, pe care o dă unui om de muncă și talent, recunoașterea unanimă a meritelor și a valorii sale.

Intr'o țară ca a noastră, unde pasiunea luptei politice nu cunoaște nici un frâu, un om de știință pură, educat pentru o vieță de studii abstracte, a fost prins în vâltoarea luptei politice și cu toate acestea, el avut tăria să rămână întreg, păstrându-și duritatea morală și întransigența primei sale educațiuni. Se poate un titlu de glorie mai mare, pentru un Român din zilele de azi?

Astfel de oameni sunt necesari vieții noastre publice nu numai pentru acțiunea lor directă, dar și pentru exemplul concret pe care-l reprezintă în fața tinerilor generațiuni, pentru autoritatea isbândeii lor, în numele muncii și patriotismului.

Traian Lalescu

BIBLIOGRAFII:

În *Biblioteca Iașilor*: Eugen Lovinescu: *Cine era?* comedie într'un act; *Cu un veac îndărăt.* — Schopenhauer: *Femeea.* — André Avéze: *Către fecioare.* — A. D. Xenopol: *Tablouri din natură.* — Gustave Toudouze: *Răzburarea scheletului.* — Edit. Socec. — Iași, 15 bani un număr

(1) Convorbiri Literare, Ianuarie 1911.

(2) *Revue générale des Sciences* (30 Mars, 1911).

(3) *Revue Scientifique* 1911. I-r Semestre.

(4) *Bulletin des Sciences Mathématiques*, Février 1911

IDEALUL NOSTRU NAȚIONAL

și

SITUAȚIA EXTERNĂ ¹⁾

Sunt oameni pe cari temperamentul și împrejurările îi specializează în făurirea prezentului imediat, și aceștia sunt cei ce reușesc în viață; precum sunt alții — de pildă d. Iorga—cari excelează în a cerceta trecutul și a dibui prezentul și aceștia sunt adesea expuși a da greș; dar sunt și alții, pe care imaginația lor constructivă îi poartă și-i specializează în domeniul viitorului apropiat sau îndepărtat. Cel ce scrie aceste rânduri, ne-având o situație în prezent, s'a specializat de mult în chestiunile de viitor, și cu acest titlu își propune să trateze chestiunea *ce va trebui să facem de acum înainte spre a trage, ca neam, maximum de profit din împrejurările și situația internațională cari ni se schițează în perspectiva viitorului?*

Este de sigur o presumpție oarecum ridicolă că, nefiind desemnat printr'o situație dominantă, oficială sau mai ales neoficială. să vii, totuși, să-ți dai părerea în chestiuni așa de importante pentru soarta unui neam. Este vădit că o poți face ca orice simplu cetățean luminat și liber... de a-și exprima părerea... cu rizicul de a se face de răs. Dar fiind-că prevederile noastre din trecut au reușit să se adeverească astăzi, aceasta ne dă îndrăzneala și un titlu deosebit ca să ne pronunțăm și mai departe asupra destinelor ce ne sunt rezervate în istoria viitoare a neamurilor.

Să rezumăm, strângând mai de aproape, datele problemei destinului nostru în răsăritul Europei. Ziceam că, dacă azi Turcia se prăbușește sub ochii noștri, este cert că într'un viitor apropiat imperiul dualist de la nord se va desloca și el, și mai târziu chiar Rusia, nu va rămâne nici în forma, nici în granițele de astăzi

Să nu mai vorbim deci de Turcia europeană. Ce se va face însă cu Austria? Austro-Ungaria nu este o *națiune* ci o *alcătuire politică* echilibrată, de când Napoleon I i-a dat lovitura de grație. De atunci, Austro-Ungaria n'a avut ca rațiune de a fi decât două lucruri: ideea abstractă a echilibrului forțelor europene și dinastia habsburgică. Dacă a fost așa, în trecut și este și azi, putem noi admite că va fi așa și în viitor, în vecii vecilor? De sigur că nu, și iată de ce. Dinastia habsburgică astăzi deja nu mai poate fi, prin ea însăși, o rațiune de existență pentru o alcătuire politică *a-națională* sau *anti-națională*, astăzi mai ales, când dinastiile cad ca în Portugalia și America și suflă pretutindeni și tot mai puternic vântul republicei democratice. Cu atât mai puțin dinastia mai poate conta ca atare pentru viitor. Pe de altă parte, rațiunea abstractă a echilibrului european, rațiune fundamentală de a fi a Austro-Ungariei, de astăzi chiar începe a înceta de a mai fi, pentru motivul că o forță nouă, la sudul Dunării, se constituie și se afirmă victorioasă spre a se substitui

Austro-Ungariei, în rolul ce aceasta avea menirea să joace în echilibrarea Europei. Nu mai stăruim asupra tendințelor centrifugale ale deosebitelor neamuri antagoniste de imperiu. Căci este neîndoios că, de acum înainte, slavii de sud vor gravita și mai mult spre Serbia, cei de nord vor tinde și mai mult spre Nord, Ungurii vor fi și mai dârji în cucerirea complectei lor independență de Viena, iar pan-germaniștii s'ar consola de această nenorocire, dacă s'ar alipi la imperiul lor încă 12.000.000 de Germani, precum Italia iredentă n'ar purta nici un doliu după Austria. Este chiar foarte probabil că toate aceste tendințe separatiste își au punctul lor de plecare în *intuiția adâncă* a încetării oricărei rațiuni temeinice de a fi a formației austro-ungare. În adevăr, pentru viitor, Alianța Balcanică, dacă reușește să se consolideze și să se întregească cu România, va absorbi mai toată forța și rațiunea de a fi a Austro-Ungariei. Putem chiar presupune că ea, cu ajutorul Rusiei, va săvârși și gestul pios de a curma firul acestei împărății perimate.

În aceste împrejurări, privite și prezentate astfel cu tot curajul și claritatea necesară, ce va trebui să facem noi? Care trebuie să fie linia de conduită a statului nostru?

Pe noi ne leagă de Austria dinastia noastră. Această legătură a fost, poate, până acum un² bine, dar dacă ar continua să ne atașeze și pe viitor, ar fi o nenorocire. Căci dacă, din fericire, n'am fost aliați militari ai Turciei, nu va mai trebui să fim pe viitor nici aliați Austro-Ungariei. Este limpede, este logic, este firesc ca locul nostru să fie în Alianța Balcanică, degajată de tovarășia grandomană și neputincioasă a Grecilor. Românii, Bulgarii și Sârbii, uniți la olaltă, îi cheamă vocea misterioasă a viitorului să joace un rol împărătesc în destinele Europei. Toată atenția adevăraților patrioți români trebuie îndreptată spre acest țel. Aceasta trebuie să fie obiectul aspirațiilor și idealului nostru indirect, pentru obținerea realizării idealului nostru direct.

Dar aceasta presupune—de ce n'am avea curajul s'o mărturisim?—schimbarea orientării noastre externe, alipirea noastră de grupul de puteri cari merg cu Franța și Rusia. De ce n'am face-o, acum când Rusia repară jignitoarea greșală ce a comis față de noi la 1878, și când Franța și-aduce aminte de noi, și se oferă să ne introducă în conferința marelor puteri la Londra?

Ce ar fi dacă am face-o?

Să presupunem un război localizat—căci când va fi, așa va fi—între Rusia și Austria, și să ne considerăm situația fără a face abstracție de acțiunea Sârbilor și Bulgarilor. În o așa eventualitate mulți dintre noi cred că Austria având o armată bine disciplinată și o organizație superioară, ar bate azi pe Ruși, cari sunt slăbiți de războiul japonez și a căror armată este frământată de revolte endemice. Aceștia uită, însă, tendințele separatiste din Austria. Dar chiar dacă facem abstracție de aceste tendințe, este cert că soarta războiului va înclina spre partea acelei armate, căreia cele cinci corpuri de armată

1).—No. 5 din *Noua Revistă Română*.

română îi vor fi sărit în ajutor. *Noi suntem un stat mic, este adevărat, dar avem imensul avantaj că, așa cum suntem, constituim arbitrul soartei acestor două mari împărății.* Dacă noi oferim forțele noastre Austriei, de sigur armatele rusești ar eși sdrobite într'un războiu cu Austro-Ungaria. Dar ce-am avea noi de câștigat în potriua Rusiei, dela Ruși? În adevăr, nimic. S'ar zice, poate, că am recâștigă Basarabia. Iluzie! Armatele rusești pot fi bătute, sdrobite chiar, dar Rusia niciodată. Ce n'a putut face toată Europa, coalizată sub Napoleon I, de sigur că nu va face Austro-Ungaria singură. Rusia, din cauza mărimii ei chaotice și a climei, este inexpugnabilă. Niciodată nu a fost și nici nu va fi bătută așa, încât să fie redusă la o pace desonorantă, pentru care să cedeze teritorii considerabile. Și dacă, prin imposibil, am admite și aceasta, și am presupune că ocupăm Basarabia, se pune întrebarea: cât timp ar dură această ocupație? Peste 2-3 ani imperiul rusesc renovat ne-ar smulge-o înapoi, căci, de dragul nostru, n'ar porni Europa război contra Rușilor la fiecare 2; 3 ani.

Este, deci, evident că triumfând cu Austria contra Rusiei, n'avem absolut nimic de câștigat, ci totul de pierdut.

Nu tot astfel ar fi dacă am triumfă cu Rușii contra Austro-Ungariei. Dacă ar fi să mai reedităm pe 1877 de sigur că Rusia n'ar mai comite față de noi criminala ingratitude de-atunci. Dislocarea Austro-Ungariei, care ar rezultă fatal dintr'un astfel de război, ne-ar întregi Statul cu cele 4—5 milioane ce tânjesc astăzi sub oblăduirea *austro-și mai ales-ungară*. Din această eventualitate, idealul nostru național, suprema noastră aspirație—sau mai bine idealul național care ar trebui să fie mai efectiv suprema noastră aspirație—s'ar realiză în chipul cel mai firesc cu putință.

Dar acțiunea noastră ar fi urmată și de Sârbi, și cu acelaș rezultat. Ar eși, prin urmare, din această eventualitate, un stat sârbesc de 10—12 milioane, un stat român de 12—15 milioane, cari, împreună cu cele vre-o 10 milioane de Bulgari, ar constitui un grup solidar de 35—40 milioane de suflete. Această forță, organizată inteligent într'o treime confederală, ar redă Europei, în chip desăvârșit, echilibrul de forțe, pe care azi îl oferă șovăind și turburat bătrâna Austro-Ungarie.

Aici, însă, pot fi aduse obiecțiuni și protestări energice, legitime după aparență, dar neîntemeiate în fond; se va obiectă, de sigur, spre pildă, că în această ipoteză alianța noastră cu Slavii dela sud și gravitarea noastră în jurul Rusiei vor avea de rezultat slavizarea noastră, și prin urmare atingerea idealului nostru național, pe această cale, ar fi dispariția noastră ca națiune în oceanul slav. Este drept că oceanul slav ne cuprinde și azi, ca întotd'auna, din toate părțile. Dar dacă, în trecut, când elementul românesc eră împrăștiat în mai multe state neînsemnate, și subjugat în altele, fără conștiința de sine și de origina sa, nu a putut fi înghițit de oceanul slav, aceasta este și mai greu acum, și este cu nepu-

tință de admis, sau, în tot cazul, cu mult mai greu din ziua în care acest neam va formă un bloc unitar de 15.000.000 suflete conștiente și temeinic organizate. Această teamă, justificată în aparență, este exclusă și mai trebuie exclusă și pentru un alt motiv. Cine-și închipue că Bulgarii sunt dispuși, să se arunce, trup și suflet, în massa moscovită, să-și piardă personalitatea lor etnică în chaosul slav al Rușilor se înșeală cu desăvârșire asupra lor. Aceasta este tot așa de adevărat și pentru Sârbi. Sârbii ca și Bulgarii — dupe cât i-am putut noi sondă și înțelege la întrunirile *Uniunii țărilor danubiene* — iubesc Rusia foarte mult, mai cu deosebire în momentul când au trebuință de intervenția ei ocrotitoare. O consideră ca pe o providență, care să stea însă cu atât mai departe, cu cât mai multe binefaceri ar fi nevoie să reverse peste dânșii. Bulgarii ca și Sârbii socotesc că dragostea ce le arată Rușii i-ar înăbuși, dacă ar fi mai de aproape, și că această iubire este cu atât mai prețioasă cu cât vine mai de departe. Este o fericire pentru Bulgari că Dobrogea îi desparte de Rusia. Pentru cei mai conștienți dintre ei, dacă Dobrogea n'ar fi, ar trebui inventată. Iată de ce, credem noi, că se exagerează pentru această provincie pericolul bulgar. De sigur, sunt și la vecinii noștri tot felul de tendințe, unele mai conștiente și mai raționale, altele mai iraționale, mai puțin conștiente; și este adevărat că, dacă noi am fi neglijenți și ne-am desinteresă de provincia noastră transdunăreană, Bulgarii n'ar desprețui cucerirea ei. Noi nu trebuie să lăsăm să-i ispitească aceasta spre binele nostru tot atât cât și al lor.

Pe de altă parte, nu trebuie să uităm că există deosebiri sensibile între limba și temperamentul slavilor dela Sud și acelea ale slavilor dela Nord. Aceste deosebiri vor merge în chip fatal accentuându-se și nu va fi departe ziua, când, între Ruși și Slavii dela Sud, vor există deferențe egale cu cele ce deosebesc azi pe Germani de Anglo-Saxoni.

Este, deci, tot atât de puțin pericol că Rusia să-și asimilieze pe Slavii de Sud, cât este ca Germanii să desnaționalizeze vre-o dată pe Englezi. Deosebirile de temperament, dintre Sârbo—Bulgari și Ruși, sunt și mai mari ca cele dintre Germani și Englezi, de oarece în massa slavă, a Sârbilor de pildă, au intrat foarte multe elemente latine, iar Bulgarii sânt *fino-mongoli*.

De altfel este ușor de prevăzut că, în starea internă a imperiului rusesc, fiind începute, cu introducerea regimului reprezentativ, modificări de natură radicală, orientarea Rusiei nu mai poate fi o acțiune de cuceriri, cel puțin nu în Europa.

Când Rusia se va democratiză, când puternicile tendințe socialiste ce o frământă vor da roade, nimeni nu nu se va mai gândi, în imperiul dela Nord-Est, ca să desnaționalizeze populații latine și să înghită, în colosul slav, micile națiuni sud-slavice. Putem, dimpotrivă, presupune că un regim democratic stabilit în Rusia, va avea de urmare liberarea oarecum a regiunilor locuite de o populație prea eterogenă și destul de conștientă de individualitatea ei etnică. Cam în această situație

sunt, de pildă, Finlanda, Polonia rusă și Basarabia, dacă noi vom reuși să ne păstrăm și în această provincie moldovenească conștiința și cultura națională. În această direcție, aceasta este tot ce putem spera de a obține dela Ruși, și idealul nostru național ar trebui astfel conceput și precizat cu privire la Basarabia. Ceea ce este exclus de a putea obține pe calea armelor, îl putem spera dela evoluția socială internă a imperiului moscovit, care, fatal, va fi atras în direcțiunea evoluției democratice a lumii civilizate.

Recunoaștem, de sigur, că acest rezultat nu se poate câștiga într'un viitor apropiat, că va mai trebui să treacă multă vreme până la deplina prefacere a Rusiei, în care nădăjduim, și că, până atunci, un pericol rusesc poate fi încă o teamă serioasă pentru existența noastră. Putem totuși să ne garantăm și de acest pericol prin intervenirea unui alt factor de viitor, de care rămâne să ne ocupăm. Pe lângă Alianța Balcanică, pe care, dacă aderăm la ea, am putea conta negreșit, priverile noastre, prin ceața deasă a viitorului, se opresc asupra mării puteri europene, care se afirmă și se împune, în ultimul timp, ca o forță de prim ordin; vorbim de Italia victorioasă și cuceritoare.

Este adevărat că astăzi Italia a reînnoit alipirea ei la tripla alianță. Nu putea face altfel, dat fiind concursul acesteia la luarea Tripolitaniei. Dar de acum nici un interes vital n'o mai leagă de tripla alianță, din potrivă, sunt o sumă de interese antagoniste care o îndepărtează, mai ales de Austria. Ca popor latin, noi avem, pentru viitor, o pavază admirabilă în sora noastră latină, dacă am ști să desvoltăm, în toată întinderea lor, legăturile de interes și de simpatie ce pot exista între noi și Italia. Confederația balcanică, în care noi am avea cuvântul decisiv, ar putea alcătui cu Italia o dublă înțelegere, sau chiar o strânsă dublă alianță, care, în sud-estul Europei, ar fi atot puternică. Industria italiană ar găsi atunci, de sigur, în peninsula balcanică un debușeu exclusiv. Și dacă Italia ar atârna cu toată greutatea ei în cumpăna noastră, pericolul rusesc ar fi cu totul înlăturat, iar slavizarea noastră o frică copilărească. În același timp, nimic n'ar fi mai eficace decât concursul Italiei iredente, pentru realizarea aspirației noastre naturale la lichidarea imperiului dualist. Și noi și Sărbii avem în Italieni cei mai prețioși și cei mai firești aliați pentru ziua de mâine.

Una din datoriile vitale, esențiale, ale generației noastre, este apropierea strânsă, temeinică de Italia. Semne îmbucurătoare avem deja în acest sens. Zilele acestea, chiar, presa ne anunță că s'au luat dispoziții pentru crearea unei mari instituții culturale la Roma. Energia românească, cheltuită în această direcție, va fi desigur cel mai bun, cel mai de viitor plasament al neamului.

N'am lămurit însă nimic despre intrarea noastră iminentă în Alianța Balcanică, și chestiunea este, pentru prezent, de cea mai vie actualitate. Aceasta este totuși și cea mai mare chestiune de viitor pentru noi și cu toate că este acum o chestie prea delicată, trebuie

stăruit asupra-i. Noi propunem aici alianța cu Bulgarii și ne găsim totuși în conflict grav cu ei, la un deget numai de un conflict cu armele. Cu toată simpatia ce interesul nostru vital ne impune pentru Bulgari, nu trebuie să ne orbim asupra unor părți din caracterul lor. Vecinii noștri dela sud au în caracterul lor ceva trufaș, încăpăținat și șiret. Așa de pildă când ne trimet cuvinte frumoase și măgulitoare, pentru cele făcute altă dată de noi în sprijinul liberărei Bulgariei — cum de altfel măgulesc și pe Ruși cu vorbe și mai mari — ai penibila impresie că aceste cuvinte sună fals, sunețul acesta fals este mai slab pentru Rusia, dar când este vorba de noi, măgulirea bulgară seamănă a ironie și se apropie cu atât mai mult de dispreț cu cât este mai exagerată. De sigur când ziaristii bulgari ne zic liberatorii lor, își bat joc de noi, cu toate că e știut că aceasta e adevărat. Bulgarii au trufia desagreabilă a noilor parveniți, și aceasta va fi mereu un motiv de răceală între țările noastre.

Și dacă nu putem conta, după cum o afirmă un utopist universitar dela Iași, pe recunoștința Bulgarilor pentru rezolvarea pacinică a diferendului dintre noi și ei, eu nu ezit a propune rezolvirea lui cu armele. Aceasta chiar în interesul ideii aderării noastre la Alianța Balcanică. Noi simțim foarte bine că Bulgarii subtimează forța noastră armată, și dacă nu le-am arăta efectiv forța noastră, ei n'ar avea pentru noi decât un oarecare sincer dispreț. În această condiție, intrarea noastră în Alianța Balcanică ar fi prețuită sub valoarea ei, și cuvântul nostru n'ar avea o greutate în proporție cu adevăratele noastre forțe. O mică lecție dată Bulgariei ar fi salutară și pentru ei. Ocuparea militară a Cuadrilaterului și păstrarea lui contra unui atac bulgăresc, ar fi un puternic motiv de moderație a lor pe viitor, ar fi un gaj de amicitie respectuoasă, de raporturi cordiale, de stimă reciprocă, și desigur o monedă de compensație pentru câștigurile ce pe viitor am putea obține din moștenirea Austro-Ungariei. Recunosc însă, că ne putem mulțumi și cu o bună rectificare a frontierei Dobrogei, dacă aceasta ne-ar propune-o Bulgaria dela sine, ca semn al stimei în care ne ține și al recunoștinței sincere de tot ce am făcut altă dată, prin sângele vărsat pentru ea, și acum prin neutralitatea noastră, ce ne pune azi într'o poziție inferioară

Acest diferend înlăturat, totul pledează pentru o alianță indisolubilă cu Bulgaria și Serbia. *Credință comună, obiceiuri comune, trai comun timp de veacuri în aceiaș grupare, interese comune de state mici supuse umilirii și exploatării vecinilor puternici, revendicări comune de făcut, aspirații paralele de realizat, conlocuire amestecată pe aceleaș teritorii, vocabular în mare parte comun, sânge comun încrușișat, absolut toate acestea sunt lucruri cari ne alipesc nemijlocit și indisolubil de Sirbi și Bulgari.* Și apoi, perspectiva de viitor ce ne-ar deschide această

strânsă triplă alianță! Am poseda, noi aceste trei poame, aproape toată peninsula balcanică. Constantinopolul ar fi centrul nostru comercial.

Alianța noastră ar fi, de alt-fel, singurul mijloc de a rezolva problema posesiunii Constantinopolului, căci, făcută cu asentimentul Rusiei, în a căreia prietenie ne-am aliă, ar fi o garanție că strâmtorile Bosforului și Dardanelelor vor fi asigurate pentru trebuințele militare și economice ale Rusiei, fără ca, cu toate acestea, interesele vreunor mari puteri europene să fie jicnite.

Alianța noastră, astfel dezvoltată, va fi desigur, în acelaș timp, un element de echilibru european, care ar suferi prin dispariția Austriei. Nici Rusia n'ar mai năzui spre sud, nici Germania n'ar mai putea pune în aplicare faimosul său *Drang nach Osten*.

Iată deci cum s'ar putea schița pe scurt paginile istoriei noastre viitoare în răsăritul Europei. Acestea sunt elementele constante, cari ar trebui să constitue baza și unitatea conștiinței noastre naționale și mai ales a conștiinței naționale a politicianilor noștri.

Idealul național ce trebuie să ne dăm, programul ideal ce ar trebui să ne orienteze în relațiunile noastre internaționale se poate, așa dar, rezuma în următoarele puncte esențiale:

1) Intrarea noastră în Alianța Balcanică care s'a dovedit posibilă.

2) Rezervă înțeleaptă pe viitor față de tripla alianță.

3) Orientarea noastră spre politica franco-rusă; la rigoare alianța cu aceste puteri.

4) Dezvoltarea raporturilor noastre cu Italia și ajungerea la o strânsă și temeinică solidaritate cu aceasta.

5) Cultivarea și strângerea unor raporturi cât mai temeinice cu Serbia.

6) Obținerea dela Ruși, pentru Moldovenii din Basarabia, a dreptului la o mai largă conștiință și cultură națională.

Aceste puncte, fundamentale pentru viitorul nostru, sunt și trebuie să fie datele fixe, necesare oricărei conștiințe naționale și în acelaș timp oricărei conștiințe politice personale. Politicianii, cari vorbesc azi de trezirea conștiinței naționale, să-și facă un examen de conștiință, să sondeze dacă au în sufletul lor aceste licăriri sau altele asupra viitorului nostru ca neam, și apoi să porceadă la făurirea și trezirea unei conștiințe naționale. Să se silească, însă, cât mai mult să-și lărgească orizontul, spre a scăpa de empirismul orb și exclusiv al expederii afacerilor curente.

Negreșit că în această direcție, dinastia și principiul monarhiei și-ar împlini și la noi menirea lor istorică. Cel puțin, pe calea aceasta, putem prevedea că dinastia va merge cătră țelul ei: idealul nostru național, care este și singura ei temelie și exclusiva ei rațiune de a fi.

D. Drăghicescu

P O E S I A

Legendă

...*et ita eam amplexatus brachia sua strinxit*
Caron. ad epist. Abelardi, pag. 1195

*La Paraclet, sub zidul 'nalt de stâncă,
Doarme-Abelard de zeci de ani în pace.
E miez de noapte-acum, când totul tace,
Și Heloisa lui îl plânge încă.*

*Drag 'i-a mai fost! Iubirea ei adâncă
Nu vrea să știe că 'n jărind zace;
Dar vremea, care șterge și preface,
Și viața ei de sfântă 'i-o mânăncă.*

*Duc maicele plâpindu-i corp să 'ngroape
Lingă-Abelard, cum a visat mireasa,
De-acu să fie 'n veci de veci aproape*

*De cel ce 'n viață a lipsit'o soarta;
Deschid coșciugul... El i-apucă rusa,
Și 'n brațele lui reci, primește moarta.*

Radu D. Rosetti

Vers pervers

*Prin storuri se răsfrânge
lumina de amiază...
E plină atmosfera
de plante dulci și moi...
Intr'un salon ce doarme
o canapea veghiază,—
Tăcere 'nduioșată
de șoapte...
—iar apoi:*

*Când mâna mă respinge
piciorul mă provoacă,
Privirea mă refuză
și buzele mă cer,
Iar sufletele noastre
dansează și se joacă
Ca două mici maimuțe
pe-o creangă de palmier.*

D. Iacobescu

LITERATURA DRAMATICA

ZIUA DIN URMĂ *)

DRAMĂ INTR'UN ACT

PERSOANELE:

Alecu Rezeanu.	Judecătorul.
Petre.	Elena Boldur.
Luca.	Nina.
Paul.	Tinca.
Procurorul.	

La Doamna Boldur, în București. — Pe la începutul lui Noemvrie.

Odaie pătrată cu o esire în fund ce dă într'o sală largă. Uși la dreapta și la stânga. La dreapta, în planul întâiu, fereastră. La stânga în planul întâiu, birou, scaune de piele; în planul al doilea, la peretele din fund, bibliotecă. În spațiile dintre uși, stânga, o panoplie. La dreapta, în fund, dulăpior de sticlă și vase cu flori de toamnă; în planul întâiu masă de fantezie și scaune la fel. Intre masă și fereastră din dreapta o sofă (chaise longue). Pe masuță un vas cu trandafiri. Ferestrele deschise, luminate de soare.

Dreapta și stânga spectatoriului.

SCENA I

Elena, Alecu, Nina

ELENA, întâmpinând pe Alecu, care intră prin fund. — Bine că veniși Alecule. Mă luasem de gânduri. Ce ai mișcat? Ai fost la tribunal? Ai isprăvit?

ALECU. — Vezi bine că am fost. Și eri, și acum... d'acolo vin. Până să se adune judecătorii! Precedente puține, legea, hm! Lămurită: dacă părătul nu se'nfățișează, se dă hotărârea în lipsă. S'a luat act de certificatul medical ce-ai ticluit, fiindcă n'a vrut să se prezinte la întâia chemare.

ELENA. — Și hotărârea?

ALECU. — Atârnă de dovezile puse pe masa tribunalului, subt ochi, judecătorilor.

ELENA, pe gânduri. — Subt ochii judecătorilor! Sânt destule ca să i se pună în consiliu judiciar.

ALECU. — Așă crezi tu, dar la tribunal... nu se prea știe. Nu se potrivește socoteala de-acasă cu cea din târg.

ELENA. — Așă de greu?

ALECU. — Judecătorii vor să se încredințeze cu ochii că e risipitor că dă poliț'e'n alb, că iscălește zeci de mii de lei pentru una, că...

ELENA. — Iscălește, știi bine.

ALECU. — Știu, da. Dar n'am să-l judec, eu. Tu ai vrea să-i scapi averea ce-o să-i rămână dela tine, odată, fără să-l descoperi. Ei vor să pună degetul pe rană.

*) Piesă prezentată direcției Teatrului Național din București la 28 Noemvrie a. c. La 28 Noemvrie s'a depus raportul de admitere al d-lui Evolceanu, delegatul facultății de litere, și mai pe urmă cu aceleași concluzii, al d-lui I. Brătescu-Voinești, al doilea membru din comitetul teatral, însărcinat cu cetirea ei. Oprită în comitetul de lectură și retrasă cu următoarea telegramă, ce am trimes, la 3 Decemvrie, direcției Teatrului Național și, concomitent, în copie, d-lor Iacob Negruzzi, Duiliu Zamfirescu, Evolceanu, I Brătescu-Voinești și V. Leonescu membri în comitetul de lectură: «Aflând că dumneavoastră, directorul general al Teatrului, anticipați asupra primirii piesei mele „Ziua din urmă”, prezentată Teatrului Național și asupra căreia s'a și depus la 28 Noemvrie, raportul de admitere al domnului membru din comitet Evolceanu, delegatul facultății de litere, înțeleg că mă răsplătiți pentru rămânerea în Societatea Scriitorilor Români, după votul care v'a dispărut.

«Vă comunic, dar, că, spre a ușura poziția domnilor membri ai comitetului teatral, opresc cetirea piesei mele în comitetul de lectură, și așteptând vremuri mai priincioase literaturii dramatice românești, dușmănită de actualul director, retrag piesa mea dela Teatrul Național.—

NOTĂ AUTORULUI.

NINA, pentru sine. — Biata mama!

ELENA. — Nu pot spune... că e, că a...

ALECU. — Că e plastograf, că te-a iscălit pe la bănci, c'a ridicat sumă de bani, mii de lei, prin falșuri.

ELENA, cu hotărâre. — Nu, asta niciodată. Mai bine...

ALECU. — Vezi, de-aia nu-mi prea place mie să mă amestec.

ELENA. — Oh!

NINA. — Dar procurorul, nu spuseși, vine?

ALECU. — După destule codeli, paragrafe din legi, — după o lungă consfătuire cu președintele, văzând certificatul medical, și după ce-am spus că pentru încredințarea lor, ai să arăți toate dovezile, toate, toate, toate... hotărârile, secfestrelle, somațiile, protestele, — tot.

ELENA. — Da. Secfestrelle, somațiile, hotărârile, — arăt.

ALECU. — Și.

NINA. — Ce?

ELENA, prevăzând. — Și ce încă? N'ajunge?

ALECU. — Ei știi. Sânt datori să purice cu deamăruntul.

ELENA. — Dar dacă dau în vileag totul, merge (Cu silință)... la pușcărie.

NINA. — Și necinstește numele neamului întreg.

ALECU. — Nu purtă grije, Eleno. M'am înțeles eu cu ei. Dovezile astea n'au să fie înregistrate, numai le văd.

ELENA. — Cine ei? Procurorul doar!

ALECU. — Șif cu judecătorul de ședință. Membrul tribunalului vine însoțit de șeful parchetului. Au să se înfățișeze după douăsprezece, cum ai dorit.

ELENA. — Sânt eu sigură, Alecule, că alte urmări n'are să aibă descinderea asta a magistraților? Că n'au să se lege de falșurile lui și să... să mi-l închidă, să-l nimicească?

ALECU. — Iți mai spun odată și înțelege judecătorii știi de ce e vorba, pricep durerea ta și n'au să ia nici un act de ceea ce l'ar putea pierde. Afară de asta ar trebui să fi îndreptat tu o plângere într'a-dins, ca să se seziseze, cum se zice. Lasă, că nu e vorba de pușcărie acum...

ELENA. — La pușcărie! Cât oiu trăi eu, asta nu se întâmplă.

ALECU. — Linștește-te, dar. Acum să-mi spui: ești singură c'au să-l găsească aici când or veni? Să nu punem oamenii pe drumuri de geaba!

ELENA. — De asta, am rânduit: vine. (Luând după masă o scrisoare și întinzându-i-o). Mi-a cerut, iară, bani. Pe tonul lui obișnuit, necuviincios, poruncitor: treizeci de mii de lei. La bănci i s'a tăiat apa, am spus să nu se mai libereze nimănu, o lăscăie.

ALECU. — Știe de asta?

ELENA. — I-am trimis vorbă c'am oprit pe bancheri să mai facă plăți pe chitanțe, că dacă s'ar mai încercă o să fie înhățat. Strâns cu ușa, n'are încotro. O să vină.

ALECU. — Deocamdată, bine ai chibzuit. Și zici că ți-a cerut treizeci de mii de lei!

NINA. — Spre a face față unei datorii de bunăoară.

ELENA. — Da (Cu amărăciune). De o noa-re! I-am dat întâlnire la ora ce-am hotărât și judecătorilor. Habar n'are.

ALECU. — Să fie de față și Luca.

NINA. — Negreșit, unchiule. Cum ar lăsa-o pe mama în clipe așa de grele?

ELENA. — Dar tu? N'ai să rămâi până ce vin?

ALECU. — Nu'mi cere asta Eleno. Sânt bătrân, nu sânt cel sănătos, mă iuțesc, — poate ca'ș strică trebilor. Destul că primesc mandatul consiliului de familie, că dau pacea pe gâlceavă la vârsta mea, și mă pun dascăl copilului tău stricat, să-l țin dela rele, să dau piept cu sam-sarii și cămătarii lui. N'ajunge beleaua asta unui bătrân care n'a avut copii?

NINA. — Dumneata îi ești ca un tată, îți e ca și un copil...

ALECU. — Ba foarte mulțumesc pentru dăruială (Ninei). Dar bărbatu-tău pe unde e? Nu-l văd!

NINA. — E dincolo, lucrează la planurile ministerului de justiție. Să-l chem?

ALECU. — Cheamă-l, da. Să văd el în ce ape se adapă?

NINA. — El... zice ca dumneata și ca mama. Nu se'mpotrivește. Mă duc să ți-l aduc. (Ese stânga).

SCENA II

Elena, Alecu Rezeanu.

ELENA.—Mi s'a ridicat o piatră după inimă, Alecule. Ce mă făceam eu dacă nu te aveam pe tine. Luca, în ruptul capului, nu primește, și Petre (*Clătînând din cap*) Petre nu e în stare...

ALECU.—Da, știu, cela nu se amestecă, celălalt bolnav; scoate el castanele din foc, unchiu Alecu!

ELENA.—Tu altă autoritate ai, alt rol. Cu frații și-ar fi jucat mendele, ca și cu mine, mai la urmă... Par'că eu nu văd cât de neînstare sânt... Nu știu cuim să mai mă împart. Înainte de toate trebuie să văd de Petre.

ALECU.—Dar ce mai e cu Petre? li merge destul de bine. La el acum e numai frica; zău, un fel de ipohondrie. S'a vindecat la plămâni. De nervi ce mai suferă, crede-mă.

ELENA, *tristă*.—Binele lui!

ALECU.—L'au părăsit gândurile uricioase? Mai umblă să și facă samă?

ELENA.—Oh! de mila mea, ca să nu mă omoare,—mi a făgăduit. De acum trei ani, dela Menton, nici nu s'a mai întâmplat. Am pândit și pândesc. Nu. Grija asta n'o mai am. (*Intră Nina cu Luca, din stânga. Luca e îmbrăcat de oraș*).

SCENA III

Elena, Alecu, Nina, Luca.

NINA, *ținând de mână pe Luca, veselă*.—Iată-l. Isprăvise și se'mbracă. Oh! să vezi ce e pe mesele lui, unchiule: creioane, compasuri, vopseli, tuș, măsurători,—o librărie. Eu nu cutez să pun mâna, de teamă să nu stric ceva. (*Luca și Iorgu își dau mâna. Luca sărută mâna Elenei*).

LUCA.—Bună dimineața.

ELENA.—Nu tocmai dimineața, Luca.

LUCA.—Nici nu m'am uitat la ceasornic.

NINA.—Și cafeaua-i stă nebăută, pe planșetă.

LUCA.—Câte sânt ceasurile? (*Privește pendula*) A! cam târziu.

ALECU.—Toate cu socoteală, nepoate, și munca cu măsură. *Ars longă...*

LUCA.—Lucrând, mă uit câteodată.

NINA.—Nu faci bine.

LUCA, *mângâind-o pe obraji*.—Ei, viața cere, fetițo. Trebuie să ne biziim pe puterile noastre. Nu e așa mamă? Dumneata altele ai, nu trebuie să ne lăsăm pe urechea aceea...

ELENA.—E ca o imputare asta?

LUCA.—Nu, mamă, e... (*După o gândire*). Nu e nimic.

ALECU.—Zău dacă nu te resfeți tu cu maică-ta. Înțeleg eu ce vrei să spui; te opropsește, vrei să zici. (*Schimbând vorba*). Să vorbim de cele serioase, consiliul judiciar lui Paul.

LUCA, *nepăsător*.—Consiliul judiciar!... Da... Aud.

ALECU.—Ce te-ai mai gândit?

LUCA.—De! unchiule... Așa știu avocații, mama cr. de, dumneata povăușești. Eu nu văd zorul. O să facem noi om de treabă dintr'un stricat? Asta e'ntrebarea.

ELENA.—Luca! Fratele tău mai mare!

LUCA.—Mare nostru escr...

ELENA, *tâindu-i vorba*.—Nu vrei să mai aud vorba aceea din gura ta și nici adevărat nu e. Are vaza lui prin lume, e primit, îmbrățișat și căutat. Cine ce are să zică? Vătămare numai mie de mi-aduce. Un copil poate...

LUCA.—Poate să...

ELENA, *scurtându-i*.—Ce e între un fiu și o mamă nu privește pe alții. (*Căutând să imbuneze pe Luca cu o mângâiere. Luca se ferește*) Noi, dragul meu, avem să-l apărăm, să-l ținem, să-l ocrotim din puteri.

ALECU.—Mai mult slăbiciunea ta îl pierde.

LUCA.—N'ajunge că se duce de răpă, dar și numele ni-l întină. O singură datorie cunosc: să ne ferim de noroiul ce stropesc pașii lui prin mocirlă...

ELENA.—După puțință luăm toate măsurile.

LUCA.—Nimic n'ai să faci cu asta.

ELENA.—Cu un consilier judiciar ca Alecu, i se'nfundă.

LUCA.—Îți inchipuești (*Lui Alecu*). Dumneata, unchiule, știu, ai să pui mână de fier. Cheltueli de prisos u'o să încuviințezi și bunul lui eventual n'o să se risipească de tot. Numai că mama, șovăelnică ori constrânsă, înduplecată ori amenințată, o să pregete, o să se moaie...

ALECU, *cu aprindere*.—Dac'o face așa, mă lapad și eu.

ELENA, *rugându-se*.—Nu, Alecule, mă leg, îți jur să nu ies din vorbă-ți.

LUCA.—Tare n'ai să poți fi, mamă. Slăbiciunile dumitale nu cunosc margini. Ai să-i dai. Și ai să-i dai în paguba noastră, a celorlalți doi.

ELENA, *cu convingere*.—N'am să știrbesc o lăscăie din ce vi s'ar conveni. Să fur pe Petre! Să-l las bolnav și fără stare, strâmtorat, să nu se poată căuta, sărac. O mizerabilă aș fi! (*Alecu privește lung pe Luca, care a plecat privirile în jos, întristat. Nina se dă de o parte*).

LUCA, *cu glas stins*.—Poate pentru Petre. Da, pe Petre nu l'ai lăsa. Cât despre mine... fără nici o dojană a cugetului...

ELENA.—Nici pe tine. Nu zice așa. Mă gândii la Petre întâiu, ca la cel amenințat. Tu.. tu ai o situație, lucrezi, câștigi, ești sdravăn, pe când el!...

LUCA.—Unul te despoaie și altul se ghemuește într'un colț, ros mai mult de o închipuire, mereu în fustele tale.

ELENA.—Cer pentru fratele tău cel mic mai multă milă, nițică dragoste...

LUCA, *lui Alecu*.—Uite ce înțeles dă vorbelor mele. Că n'aș iubi pe Petre! Pentru că vorbesc pe șleau, adevărul fără ocoluri.

ALECU.—N'o învinovăți Luca. Nu mai știe, sârmana. Intre o ușă de pușcărie. (*Arătând scaunul de lângă fereastră*) ș'un pat de zăcere, te vede pe tine, înțelept, voinic, întreg. Se'ncrede și se pune sub umbra puterii tale. Susține-o.

LUCA, *cu desgust*.—Mai bine neputincios și bolnav sau un paria! Astea-ți dau mai bune drepturi la viață, la dragoste.

ELENA.—Nu vorbi așa, Luca.

LUCA, *trist*.—Ei, mamă, asta se simte.

ELENA, *după o pauză*.—De ce nu-mi dai un sfat și tu. Ai vre-un plan mai bun, alt-cev?

LUCA.—Nici n'am, nici nu-mi bat capul. Nu mă țin decât de planurile mele tehnice. Ce nu mă lasă să dorm, ce mi turbură somnul și-mi fura odihna, însă, nu e decât grija că până și numele o să ni-l terfelească

ALECU, *pe gânduri*.—Nu ne-am gândit destul de bine. Ce zici de toate asta, Eleno?

ELENA.—Noi plecăm și n'are să știe unde.

NINA.—De ce pe ascuns, mamă? Să prea știe. Numai, dumneata, să nu te îndupleci. Să-l trimiți consiliului să se descurce.

LUCA.—Am mai văzut noi d'astea. Ca anul trecut. Nici nu plecasei bine. Te-a urmărit, te-a prins la Viena și cum i-ai căzut în mână te-a și ușurat de douăzeci de mișoare. Ți-aduci aminte ce hotărâre barbătească luaseși la plecare? Dar banii ca banii,—ducă-se. Cu ce o să-l împiedici, spuneți-mi, da a alerga la altele când nu va mai avea ce să risi-și lui îi trebuie zeci de averi să pape.

ALECU.—De-asurda tot consiliul atunci!

ELENA.—N'o să se mai întâmple, n'o să mai dau, sânt destul de pedepsită pentru ce-am făcut. Chiar astăzi o să vedeți că nu mai dau. (*După puțină gândire*). Afară numai de ce i-o trebuia la drum... A spus că pleacă...

LUCA, *lui Alecu*.—Poftim.

ELENA.—Ca să se ducă, să și piardă urma, să nu mai știu.

LUCA.—Ehe, mamă! De alde Paul nu pier așa cum îți inchipuești, de bună voie, ori de rușine. Astora le închide gura o sentință, și de mișelii numa pușcării îi desparte.

ELENA.—Luca! Luca! pentru Dumnezeu, și-e frate mai... (*Luca își astupă urechile cu palmele. Se aude tușind din dreapta și se ivește Petre, în haine de casă. E slab, merge încet. Salută zâmbind și se'ndreaptă spre divan, lângă fereastra deschisă. Alecu, Rezeanu și Luca merg de-i dau mâna. Elena îl sărută pe frunte și el o sărută pe obraz. Nina îi ajută să se lungească*).

SCENA IV

Elena, Luca, Alecu, Nina, Petre.

ALECU.—Dar tu, Petre, ce zici?

PETRE.—Despre ce?

LUCA.—De interdicția lui Paul.

PETRE.—A! n'am nici un fel de părere. Intr'astea nu mă pricep.

ALECU.—Din consiliul faci parte, însă.

PETRE.—Care consiliu?

ELENA.—Consiliul judiciar, consiliul de familie,—ștu eu?

PETRE.—Mi-ai zis că nu se poate alt-cum, că sânt dator, ca frate.

LUCA.—De ochii lumii, ca să nu punem străini.

PETRE.—Mai bine mi-ai da pace, mie.

LUCA.—Nu l'am scornit eu faimosul consiliu, tocmai asta le spuneam. Mama ține mai mult, își închipue c'o să pună frâu. După partea mea... Căci văd limpede: Paul n'o să se potolească.

PETRE, privind afară.—Ce zi luminoasă astăzi!

ALECU.—Știi cât de bine arăți Petre! Ce rumen! (*Semne de neîncredere la Petre*) Ce, iar gârgăuni de-i de-ți necăjesc mintea? Privește-te, pipăe-te.

NINA.—Ce-i spunem și noi toată ziua!

ELENA.—Si doctorii. Ce-l mai necăjiau niște doamne frumoase la Cannes pentru pozele astea ale lui, de bolnav!

NINA, necăjindu-l.—Să suferi, e să fii mai interesant, mai inconjurat, mai iubit! Câte hatăruri nu se trec bolnavului! Ce de capriții nu i-se implinesc! La câte toane n'are dreptul!

PETRE.—Da, tocmai așa și eu, de dragul alintărilor.

ALECU.—Cam, cam; crede-mă, Petre. Ar fi vreme să te mai îmbărbătezi.

ELENA, mângâindu-l.—Așa o să și faci, așa și face. Știe el că altmintrelea nu mai am eu pace și odihnă pe lumea asta, cât m'o mai răbdă Dumnezeu.

PETRE, învăluind-o cu priviri duioase.—Dar mă jelui eu mamă? Mă prefac eu mai bolnav de cât sânt?

LUCA, destul de blând.—De fel nu mai ești bolnav, Petre, asta trebuie s'o vezi. Tu te lași închipurilor, crede-mă.

ELENA, încet lui Luca.—Nu-l supără, Luca, nu-l contrazice. Cu binișorul, dulce,—e frățiorul tău mai mic.

LUCA, încet, Elenei.—Cu binișorul? Dar ce, i-am spus cu răutate?

ELENA, acelaș jor.—Nu, dar... tu... i-se pare. Se turbură. (*Se întoarce spre Petre*).PETRE.—Bine, bine, isprăviți. Sânt sănătos, na, și am de gând să mă înham la carul vieții, să vă arăt cât pot. (*Dă să se scoale, îi e greu și se lungește la loc, pe scaun. Elena și Nina se duc de-i ajută, îi potrivesc căpătâiul*).

NINA.—Stai bine așa?

PETRE.—Da, mulțumesc.

ALECU.—Dacă isprăvirăm, mă duc și eu să mănânc la vre-un birt, să-mi prăznuesc singur cea de pe urmă zi de libertate.

ELENA.—Îți pare rău de ceace ai făcut, Alecule?

NINA, mângâindu-i barba cărunță.—Cum o să-i pară rău!

ALECU.—Aș, de unde! Ba mă și fudulesc: goșgogeami-te consilier judiciar al domnului Paul Boldur.

LUCA.—Es și eu cu dumneata, unchiule, că sânt amețit dela lucru. Numai țifre verzi, linii roșii, curbe galbene văd pe dinaintea ochilor. Mi-se pare c'am să mă îngrijesc de ochelari.

NINA.—Ei, fugi de acolo Luca. Dup'acum? Și nici nu te-ar prinde. Ce frumos ești tu așa!

ELENA.—L'o prinde, nu l'o prinde,—nu se'ntreabă, dacă trebuie.

LUCA, pentru sine.—Dacă trebuie! (*Tare*) Mergem unchiule?

ALECU.—Mergem.

ELENA.—Nu cumva să zăbovești, Luca. Sânt douăsprezece fără un sfert; la douăsprezece și jumătate vin. Dejunăm mai târziu astăzi.

NINA.—El nici cafeaua nu și-a băut-o.

LUCA.—Lasă, că ține la mite și masa de seara câte odată. Lucrând mai uiți de foame. (*Elenei*) Vreun sfert de oră numai. E atâtă soare pe afară.

ALECU.—Nici tu Eleno, să nu uiți. Astăzi e ziua cea de pe urmă. Ziua cea mare... Tare, tare de tot să-mi fii, să nu te lași iar cărpă. Și strânge bine baerile pungii, că vine vorba lui Luca.

ELENA.—M'am împietrit; am să fiu cum cere împrejurarea; o slăncă am să fiu. (*Pentru sine*). Ori cât de mult m'ar durea.ALECU.—Ei, așa îmi plac. Atunci stau și eu gata când mă-i cere. Incheierile ți-le lăsa! Mai e de iscălit Petre. (*Ese cu Luca*).

SCENA V

Elena, Nina, Petre.

(După ce a însoțit pe Alecu și pe Luca, Elena vine lângă Petre, care privește afară, prin ferestrele deschise, sau miroase trandafirii din vas. Din vreme-n vreme, Petre își năbușe, cu batista, scurte accese de tuse. Elena se apleacă pe spătarul scaunului și-l îmbrățișează, duios, după gât. Nina își face de lucru, rânduind pe biuro, sau tufănele în vase).

ELENA.—Ca ingerii ai dormit și azi noapte. Pe la douăsprezece m'am dus și eu de am pus capul. De dimineață, când am intrat, te odihneai încă. Răsufuai ușor de tot și zâmbeai ca mic copil, în leagăn.

NINA.—M'a chemat și pe mine de te-am văzut. Dormei dus. Sigur că ai avut niște vise frumoase.

PETRE.—Da n'am dormit prost. Tusea mă supără mai rar în somn. Aerul nopții face bine plămânilor, când stai înfășat ca o mumie într'o duzină de plapume, numai cu nasul și gura afară și cu ferestrele deschise.

ELENA.—Ai vrea să le închidem?

PETRE.—Nu, nu... m'am deprins. De mult m'am învățat așa, împătuit at. Nic n'aș mai putea altfel... Aer, aer mult,—se primenesc plămâni.

ELENA.—Am să scot blănurile dela păstrare astăzi, o să-ți trebuiască când s'or răci nopțile.

PETRE.—Când pomenești de blănurile acelea, par'că mă văd la Davos și mă iau fiori...

NINA.—De ce? Acolo ai prins întâiele puteri...

PETRE.—M'apucă groaza... Zi și noapte, iarna, cu ferestrele deschise, în mijlocul troenilor, trei ani de-arândul, la o margine de groapă scobită în zăpezi și ghețuri! Totuș, o groapă e mai frumoasă par'că, așa, de hermină, albă, nepătăată..

ELENA, punându-i mâna pe gură, ușor.—Pssst! Ce mi-ai făgăduit? Ce gânduri iară? Cum ne-a fost vorba? Ai uitat?

PETRE.—Ba n'am uitat și vorba mi-o țin. O să trăesc până m'o goni viața. Dar nu știu cum, groapa aceea albă, feciorelnică, îmi răsară iară. Nu pot s'o uit.

NINA.—Să uiți. Nu te-ai făcut bine? N'ai scăpat?

ELENA.—Nimic nu le mai amenință și-o viață lină ți-se pregătește. Ai să trăești, pentrucă tinerețea ta a biruit, pentrucă ești bun și frumos,—și viața de celor tineri este Viitorul îți surăde vesel ca un răsărit.

PETRE, apucând paharul cu trandafirii de pe masă.—Ce triști sunt trandafirii toamna! N'au nici un parfum.

ELENA.—Tă-ăș lăsa puțin cu Nina, să mai văd pe dincolo. Sânt atâtă pregătiri de plecare...

PETRE.—Vezi-ți de treabă... Nina a început să se obișnuiască cu bolnavii. Te înlocuiește aproape.

NINA.—N'aș izbuti și nu răvnesc. Nu-i nimeni în stare de ce e o mamă. Eu... eu încerc, silesc, și sânt bucuroasă când nu fac stângăcii, când nu mi se aud pașii, sau nu vărs ceașca cu ceaiu, aducânduți-o.

PETRE.—Zău, mamă, se descurcă bine Nina.

ELENA.—Să te fi 'ncredințat mai de mult.

PETRE.—Da, eu sânt de vină.

NINA.—Imi place că-ți cunoști greșeala... Atunci putem să fim buni prieteni.

ELENA, eșind în dreapta, după ce a privit mult pe Petre.—Măntorc îndată.

SCENA VI

Petre, Nina

(Se ivește din dreapta Tina aducând serviciul de ceai)

NINA, după ce a luat serviciul din mâinile Tincăi și l-a pus pe masă.—Cam târziu vine ceaiul, Petre; ai fost cam leneș astăzi. N'o să mai mănânci cu poftă.

PETRE.—Un ceaiu de tei nu satură, e ca și o doctorie; îl iei din obișnuință.

NINA.—Nu-ți mai place?

PETRE.—Nu-i de lepădat. Parfumă toată odaia, ca o boare caldă, de Maiu.

NINA, dându-i ceașca.—Adevărat că miroase plăcut. *(După o vreme)* Așa dar, gânduri de ducă iară, și încă mai timpurii ca altă dată. Nu ți-ar fi drag să petreci și cu noi o iarnă? Uite ce toamnă bună avem, ce de soare și în casă atâtea suflete! Te-ar încălzi, poate, mai bine decât razele Sudului.

PETRE, cu avânt.—Ce strălucire au razele Sudului!

NINA.—Ce atâta grabă? Ce-ți lipsește? Poți rămănea cu noi, ai aice un frate și o soră mai mult, gata să-ți veselească viața.

PETRE, care a privit-o toată vremea.—O soră și un frate! *(Tăgă uind)*. N'am frați, Nina. Tu... poate, mi-ai fi o soră.

NINA, aplecată pe spătarul scaunului.—Asta ți-a rămas de pe când erai bolnav, o ideeie fixă. Nu mai puteai vedeă pe nimeni. Nu mă goniai și pe mine? Cu vremea... ai văzut, și mi-ai făcut un loțsor prietinos.

PETRE.—Cu tine a fost altceva. Imi erai o străină, te cunoșteam puțin. Pe urmă te-am prețuit. Pe ei de mult îi pasc. Nu știu cum ar scăpa mai curând de mine. Imi numără ceasurile, țintesc mizerabila de avere ce le-ar rămănea pe urmă-mi. O parte mai mare în moștenirea mamei.

NINA.—Cine, Luca? Petre!

PETRE.—Ei, ei—da. Paul... *(Cu silință)* Luca,—buni amândoi.

NINA.—Și eu, atunci!

PETRE.—Tu, nu. Tu ești o floare delicată ce se pălește fără soare și se usucă fără moină, ca trandafirul acesta, de Noemvrie. Miroase-l.

NINA, miroase trandafirul.

PETRE.—Ai zice că i-a murit mireasma. Dar miroase-l mai bine. *(Nina face precum îi zice)* mai adânc,—așa. Ai simțit? O undă ascunsă, discretă de tot, se alege încă. Și privește-l puțin, cum stă de închis, petalele cum strâng de tare bobocul ofilit, cum zgrebulesc de frica vremii, de bătaia vântului și... par'că tremură. Pe când subt alt cer, mai senin, mai limpede, mai cald, s'ar deschide încrezător, și el singur ar parfuma un răzor. Soarele acela până și mie, o iasmă, mi-a pus culoarea ce vă înșeală pe voi, bruma de viață ce vezi licărindu-mi pe buze. Sânt ochi, însă, ce pândesc și așteaptă ca și fluturarea aceea să se risipească.

NINA.—Nu vorbești cu inima și nici cu mintea, Petre. Sânt turburări trecătoare. Dar pentru Luca, mă jicnești. *(După o vreme mai lungă)*. Mai bine să schimbăm vorba. Te-ai hotărât: iar Cannes sau la Ragusa.

PETRE, cu tristețe.—Tot una 'mi este și o să fac pe placul mamei. E sătulă de atâta corvoadă, îi e grea sarcina de îngrijitoare, i s'a urât poate,—ș'o înțeleg.

NINA.—Ea nu se tânguie și face numai din dragoste. Dar drumurile, poate, c'o obosesc. Ce vrei? E la vârsta când omul își caută un culcuș cât mai simplu, cât mai intim, mai adumbrat și mai singuratec.

PETRE.—I-ar plăcea mai pe-aproape, și eu tot mai departe o port, —tot mai departe! Cât de departe am fost și tot m'am întors!

NINA.—Iar Petre?

PETRE.—Vezi că, dacă mi-e tot una locul, nu mi-e tot una unde. La capătul unui drum lung și fără întoarcere... Ea are nostalgia țării și o apucă doruri biruitoare.

NINA.—Aceasta-i o fericire. Tu n'ai nici un dor de departe?

PETRE.—Nu mi-e îngăduit să am. Mergem, poate, la Ragusa de astă dată. Aud că și acolo soarele îmbrățișează cu căldura unei iubite. Că sânt și acolo grădini de chiparoși, de magnolii și c iclamene violete.

(Cu însuflețire). Simțitu-ți-ai fruntea răcorită de adierile strecurate prin crengile portocalilor? Gustat-ai umbra crângurilor de dafini?

NINA.—Tu știi că eu n'am călătorit.

PETRE, iute.—Hai cu noi! *(Intristându-se)*. Să fii și tu o soră de caritate *(Privind afară pe fereastră)* Au dreptate ei. Ce sânt eu? Buturuga de care se împiedică toți!

NINA.—Pe tine suferințele, privațiile, te fac așa. Tu nici pe Luca nu-l cunoști, măcar că ți-e frate. Incearcă și deschide-i inima, să vezi cât de voios o să alerge. Asta ți-ar face bine, ți-ar risipi gândurile... Dar așa cum vă vedeți voi, cum îl privești tu, s'așează o punte de gheață ce și pe mine mă 'nfrigurează.

PETRE.—Nu încerc, îi cunosc...

NINA.—Atunci iartă-mă, dar tu-l urăști pe Luca! Așa sună vorbele ale.

PETRE, cu multă tristețe.—Nu în mine n'au înmugurit puterile astea ce se numesc ură și iubire. Dacă aș fi în stare de o iubire mare, sau de o ură, m'aș disprețui mai puțin. Așa cum sânt, abia de pot scârbi deajuns trupul acesta ne înstare să lupte, cub de putreziciune, prada vermilor și'n care unul roade după acum. Il simt în carne, în sânge, cum se mișcă, cum se urcă și cât e de rece!..

NINA.—Oh! Petre, alungă-ți din minte. Taci cu astfel de vorbe *(Intră Elena din dreapta)*.

SCENA VII

Petre, Nina, Elena.

ELENA.—Ei, cum v'ați împăcat amândoi?

PETRE.—Ca totdeauna, bine.

NINA.—Nu prea, ne cam certăm. *(Incet lui Petre)*. Cât s'ar întrista dacă i-ași spune. *(Amenințându-l prietenește cu degetul)*. Dacă mai fac și mă mai sperii, te pârăsc.

ELENA.—Ce?

PETRE.—Glumește mamă. Ne-am împăcat destul de bine și am fost mai vesel ca ori-când.

ELENA, desfăcând corespondența ce-a adus.—Prospectele dela Ragusa.

PETRE.—Ei? Face?

ELENA, rupând benfile.—Acuma le desface.

NINA, privind peste umărul ei.—Ah! Desemnuri în culori. Imi dai voe mamă? *(Răsfoindu-le)* Vai câtă strălucire! cât senin! și marea cum albăstrește departe, subt coama zărilor! Adevărate picturi

PETRE, întinzându-se peste scaun să vadă.—Au o deosebită artă de a infrumuseța pe hârtie. Reclame dibace! *(Atent asupra albumului)*. Toate locuințele la mare! Prea aproape de mare!

NINA.—Nu ți-e dragă marea?

PETRE.—Mie? Oh! mult. E cam aspră însă cu ofticoșii. *(Elena tresare. Nina îl ține de rău)*.

ELENA.—Se văd frumoase vile sus pe coasta muntelui Sergio. *(Intră Luca din fund)*.

PETRE, privind prospectul.—Da, da, acolo pe culme, mi-ar plăcea mai bine. Departe...

SCENA VIII

Elena, Nina, Petre, Luca

LUCA, întrând.—Am fost exact?

PETRE, ridicându-se de pe scaun.—Eu trec dincolo. De-acum vă vin musafirii. Treburile...

LUCA, cu bunătate.—Mai stai.—Sântem așa de rar împreună și așa de puțin! Din pricina mea pleci?

PETRE.—Nu, nu... Dar au să vie, să nu mă găsească p'aci.

LUCA.—Mai e până să vină. Sau... trec eu, la mine.

PETRE.—De ce? Când vă stingheresc eu mai mult de cât până ce mi-se deretică odaia?

LUCA.—Știu c'asa faci.—Mă fugărești într'una.

PETRE.—Nu fugăresc pe nimeni. Mă duc când sânt de prisosi *(Semne de protestare la Luca)*.

ELENA, *încet lui Luca.*—Lasă-l precum i-e voia. (*Lui Petre*) Fă cum îți place Petre ; tu ești impresionabil, cruță-te. (*Petre ese încet, cam clătînându-se. Luca-i întinde mâna*).

PETRE.—Mulțumesc, mai am o rămășiță de putere. (*Ese în dreapta*).

SCENA IX

Elena, Nina, Luca, apoi Tinca

ELENA.—Imi tremură mintea la gândul c'o să-l văd iară și inima imi sparge pieptul bătând. Cu toate aste nu era născut să fie un rău. Crescut la căldura sâului meu și la soarele iubirii tat'său, până încoace era bun și țeseam o pânză de iluzii. Cum s'au spulberat apoi bunele nădejdi, visele ! Par'că nici mai e acela ! Ce-au scos școalele dintr'insul ! Ce s'a făcut Paul de care nu se mai sătură tată-său ?

NINA.—Poate că de trăia dânsul...

LUCA.—O ! Să fi trăit !

ELENA.—El era bun, dar știa să vrea și era tare. Nu ca mine, femeie și gata la toate moliciunile.

NINA.—Acum și dumneata să te căleşti. Destule i-ai trecut. Cum-pănește bine ce-ai face de-aci încolo. Ori-ce falfăire blândă să-ți piară de pe gene. Să pari, cum zicea unchiul, cumplită. Să nu te mai cunoască, să se sparie.

ELENA.—Așa trebuie, da, văd eu. Dar mi-se topește inima, imi seacă sufletul. Pe urmă ce o să mai fie, nu știu ! Rău o să mă mai doară.

LUCA.—Deprinde-te mamă, ca să nu ți se pară mai greu când l'ai vedea în temniță...

ELENA, *tresărind.*—Tu Luca ? O ! Poți fi aspru, fără să fii rău. De mic, tată-tău te dojenia când nu erai destul de bun cu dânsul. Luca, ți-e frate mai mare...

LUCA.—Ah ! mamă, mamă.. Cântecul acesta, slăbăciunile tale, nedreptatea, mă lovesc pe toată clipa. Mai mare, măcar că e un ticălos, bolnăvior mititelul. Tu Luca nici bolnav și nici... nu mai rostesc cuvânt—plătește cu o ticăloasă de sănătate lipsa de dragoste a maică-ti. Până când așa, mamă ? Căci mă întreb : stau eu nepăsător la suferințele unuia, nu iubesc deajurs pe Petre ? Mă bucur de nenorocirea celui-l'alt, doresc peirea lui Paul ? Inima-mi răspunde într'o sbucnire : nu. Dar tu, vezi, cu felul de a-mi spune, cu imputările fără rost, tu mamă, crede-mă, mă răcești, mă instrăinezi de unul și mă înăcrești pentru celălalt. Mă privești aproape ca pe un vrăjmaș gelos al lor, când eu nu mă simt de loc așa. Mă bănuiești, mă chinui, mă sânger. Tre-sari în fața ori-cărui adevăr spus de mine, orice observare dreaptă îți încrunță fruntea. Ingrijorării mele ca Paul să nu ne tăvălească numele pui stavilă, iar avânturilor mele generoase nu te încrezi. Sufăr și mi-ași da bucuros și sănătate ți cinste, numai să nu te aud.

ELENA, *oarecum turburată.*—N'ai cuvânt Luca. În fața lor nu te-am ținut niciodată. Am înțeles să povățuești pe Petre, când îl copleșesc gândurile, am incuviințat să dojenești pe Paul pentru nesăbuițele lui măcar că, deși... ești mai mic decât dânsul, și-am tăcut chiar și când mi s'a părut că treci unele margini. Că-mi ești scut, simt eu bine ; că mă ajuți îți mulțumesc. Că-mi împrumuți tăria, puterea ta, când șovăi, bine faci. Dar aș mai vrea... Aș vrea, de câte ori ești aspru, să suferi ca mine. Să te văd sleit, zdrobit, după fie-ce datorie împlinită. Așa înțeleg eu, și dacă mintea mea greșește, să nu'mi iei în de rău. Intinde brațul tău puternic și lasă-mă să mă agăț de el cum pot eu, nelodemănică, chiar și înfigând unghiile, ce să mă țin mai bine.

NINA, *pentru sine.*—Înfigând unghiile ! Dar rănile !

ELENA, *cu aprindere.*—Ține-te drept și ține-mă ; plânge-mă și nu te plânge.

LUCA. Imi ceri mult mamă, imi ceri ca o alianță și (*Intrîstat*) mie imi trebuie... eu căutam dragostea ta ce nu mai vine.

ELENA.—Dragoste ! Ai două, Ai pe a soției tale, cea mai frumoasă, și nici a mea nu-ți lipsește. Ei... Ce dragoste au ei ? Nici una întreagă ! Stăi lângă mine. Nu mă lăsa s'aplec, rosteste-mi cuvintele, vorbește, hotărăște, mă supun. În fața lui Paul, peste o clipă, o să grăesc și să mișc cum m'ai învățat, ca o păpușă. Dar singură, lasă-mă să fiu slabă și când nu mă vezi de cât tu, rabdă-mi lacrimile.

(*Se aude clopoțelul. Elena tresare. Se ivește Tinca, servitoarea vestind*)

TINCA.—Domnul Paul.

ELENA.—Să intre.

LUCA, *încet Elenei.*—Adună-ți toate puterile.

(*După ce s'a desbrăcat de pardesiu în sală, intră Paul în scenă semef, privind de sus. E îmbrăcat după ultimul jurnal. Se înclină cere-mios și ironic*).

SCENA X

Elena, Luca, Nina, Paul.

PAUL, *Elenei.*—Sper că de astă dată întrevederea o să fie scurtă. Vreme de pierdut n'am și m'așteaptă treburi de regulat înaintea plecării.

ELENA.—Care va să zică pleci ? Departe ?

PAUL.—Cu toată părerea de rău ce simțesc făcându-vă pe plac, foarte departe și pentru totdeauna. Te poți felicita că m'ai gonit din țară după ce în casa tată-meu n'am mai găsit loc.

LUCA.—Casa e a mamei și nu ți-a închis-o nimeni.

ELENA.—Destul de bine știe, dar îi trebuia o frază sfărâtoare, pentru începere.

PAUL.—Casa în care a trăit tata, unde a închis ochii, pe care a îmbunătățit-o din munca lui, a lui am socotit'o și o socot.

ELENA.—Vorbe de paradă.

LUCA.—Dela tata nu ne-au rămas averi. Dar ne-a lăsat, scump lucru, un nume nepătat. Decât i-ai pomeni numele în deșert, mai bine nu te-ai osteni atâta să-i pângărești amintirea.

PAUL, *plimbându-se neastâmpărat și obraznic, Elenei.*—Credeam c'o să te găsec singură. Mijlocirea dumnealui inveninează din capul locului. De-ar fi trăit tata..

ELENA.—Nu te-ai fi înfățișat astfel, poate nici n'ai fi trecut pragul. El nu glumia, știi...

NINA, *căutând să îndulcească lucrurile.*—Și unde te duci Paul ?

PAUL.—A ! erai și dumneata gata cu întrebările ? Și dumitale trebuie să-ți răspund ? De când și femeile fac parte (*Ironie*) din consiliile de familie ?

NINA.—O ! Paul ! Nu te cunoașteam până'ntr'atât !

PAUL.—Să mă ierți doamnă, dar găsec nepotrivită prezența dumatiale.

LUCA, *conținându-se.* Slobod pe ziua de azi să-ți dai drumul cât poțtești. E ultima oară când ne calci casa. Poți să ne dai o probă de limbajul saloanelor pe unde mergi.

ELENA.—De ce nu te pocăiești Paul, de ce nu rupi cu trecutul ? Hotărându-te ai putea să rămâi între noi. Am uita, ași fi gata...

NINA, *pentru sine.* Iacăt-o muindu-se !

PAUL.—Nici atâta lucru nu înțelegi ? După procedarea dumatiale, o clipă nu mai pot rămânea printre cunoscuții și prietenii mei, o lume care mă stimează, cu un consiliu judiciar pe umeri.

ELENA.—A cui e vina ? Cine m'a împins ? Faptele tale. Ce n'am făcut să te păstrez în rândurile oamenilor ?

PAUL, *rânjind.*—Are haz ! Ce-ai făcut ?

ELENA.—Cum, n'am făcut nimic pentru tine ?

PAUL.—Nimic, absolut nimic.

ELENA.—Vrei să răsfoim puțin trecutul ?

PAUL.—Poftește.

ELENA.—E cam lung pomelnicul... te prevestesc... În școli ce isprăvi mi-ai făcut ? Repetent, fugar... Te-am pus în pensioane.

PAUL.—Mare jertfă, ce e drept ! Care arendaș nu-și ține copiii în pensioane în ziua de azi ?

ELENA.—Te au dat afară. M'am dus, m'am rugat. Abia te-au mai primit. Lipseai nopțile, băteal tunelurile, jucai, răzvrăteai droaia. Te-au alungat iară.

PAUL.—Sburdălnicilă vârstei. În sângele meu curgeau nerăbdările nobile de care nu v'ați dat seama. Nu școlile fac pe oameni.

ELENA.—Nu te mai primiau nicăeri. Te-am trimis într'o școală de agricultură. Ți-a-aduci aminte ? Mi-ai venit peșcheș de Crăciun, dela Grignon. Nu erai bun de nimic.

PAUL.—Alta mi-eră chemarea.

ELENA.—Chemarea ! Dar ce mi-ai făcut, pe urmă, în liceu la Louis le Grand. Intr'un an, de trei ori am făcut drumul la Paris, îndoind taxele, ca să te țină.

PAUL.—Am titluri academice.

ELENA.—Dela Gand ? Mai pomeniști de ele ? Le-ai dobândit ori le-am plătit ? Visai de diplomație...

LUCA.—Ți s'a făcut un locșor.

PAUL.—N'am avut onoarea să-ți vorbesc, dumitale.

LUCA.—Dar ai primit locul dela legația din Viena, dat în hatârul meu.

PAUL.—Mare scofală !

ELENA.—Și de uade mi-ai venit plin de datorii, desbrăcat, gol..

PAUL.—De bine ce trăim ! Ce-mi trimeteai ?

ELENA.—Cinci sute de lei peste leafă. Altul ar mai fi mai pus și deoparte. (*După o vreme*). Ce-am umblat de ți-am găsit altă slujbă.

PAUL.—De pomojnic de judecătorie, la țară. Foarte mulțumesc.

ELENA.—Fii de miniștri încep așa. Ai fi înalțat... Te-a pus fra-
te-meu la regie, inspector. Te-ai încăerat cu șefii, cu lumea, luai mită...

PAUL, *incurcat*.—Asta s'a văzut c'a fost calomnie.

LUCA.—Fiindcă directorul general, prieten, s'a 'nduplecat rugărilor mele să te scoată basma curată.

PAUL.—O ! legăturile, trecerile dumitale !

ELENA.—Mi-ai cerut moșia din Olt. Ți-am dat-o. Pe cei mai pașnici, supuși și cuminiți țărani i-ai scos din răbdări. Ii schingiuiai, le necinsteai vetrele, le luai rusfeturi și-i dijmuiai nedrept. Și-au luat lumea-n cap, s'au ridicat în potrive-ți și ai scăpat de mânia lor ca printr'o minune.

PAUL.—Țăranii ! Răscoalele ! Ah ! fiarele ! Trebuiau măturați pânăla unul și tunurile n'au bubuit destul. Iți pare rău că nu le-am căzut pradă apărându-ți moșia ? Ardeau conacuri, pătule, tot, de nu le ți-neam piept cu oștirea. Pașnici, auzi, sălbaticii, spurcații aceia ! Le lauz fapta canaleilor ?

ELENA.—Vitejia ta, dela spatele oștirii, ori mijlocirea mea i-a potolit ? De ce le-a căzut brațul și li s'a potolit mânia văzându-mă pe mine ? Fiindcă fusesem omenoasă, că le crezusem nevoilor, că îi pri-viseam ca pe oameni. Făpturi ca tine ridică satele și stărnesc răscoa-
ele. Furia țărănilor e îndreptățită uneori.

PAUL.—Apologeta răsvrătirilor. O socialistă ! (*In derădere*). Ia steagul roșu. Mă închin !

ELENA.—Ce mi-ai făcut bun pe lumea asta ?

PAUL.—Te-ai pus de-acurmezișul mereu. N'ai lăsat liberă desvol-
tarea idealurilor mele.

ELENA.—Idealurile tale ? Plăceri joșnice și mârșave.

PAUL.—La Grignon eram un copil, doream de-acasă.

LUCA.—O ! duiosul de el !

PAUL.—La Paris nu-mi trimeteai bani, nu mi se împlinia o plă-
cere, o dorință. Avânturile mele treceau peste zidurile înalte ale școlii. Intre țărani, judecător, nu mă puteam îngropă. Cu asta te lauzi ?

ELENA.—Ești inconștient, nori groși îți cad pe pleoape și ți intu-
nocă văzul, ești orb.

PAUL.—Iți cunosc vocabularul. Dar nu sânt aici ca să-l mai aud. O să te judece lumea pentru fapta de acum. Consiliu judiciar mie ? Binevoiește de-mi numără cincizeci de mii de lei și dă-mi asigurarea c'ai să-mi trimeți câte două mii de lei pe lună, la Paris.

NINA, *pentru sine*.—Par'că erau treizeci de dimineață.

LUCA.—Ți-ai pierdut mințile ? Dar de unde ceri ? Cu ce drepturi ? Te-ai gândit ? Ai tocat pân'acum două sute de mii de lei, iar partea n'o să-ți fie, toată, de trei sute de mii. Cât ceri e venitul la jumă-
tate de milion. De unde ?

PAUL.—Nu mă privesc socotelile și înc'odată mai spun : nu du-
mitale ți-am vorbit.

ELENA.—Dar face parte din consiliul de familie și ți-ar putea fi epitrop.

LUCA.—Dacă nu ești cuviincios am să și primesc însărcinarea, pe care, din alte cuvinte, am respins'o.

PAUL.—Cine ? Dumneata (*Râzând cu hohot*). Aș vrea s'o văd și p'asta !

ELENA.—E tocmai precum îți spune : n'a primit. Dar lucrul se poate încă. Și aici vorbește pentru mine.

PAUL.—Imi trebuiesc bani ; nu dau socoteală ; sânt acte pe cari nici nu le-ați pricepe.

LUCA.—Datoria de onoare de care ai scris, poate ?

PAUL. Ei, da. Știi dumneata ce e o datorie de onoare ?

LUCA.—Vezi bine că nu. N'avem aceeaș concepție despre cinste.

PAUL, *Elenei*.—Treizeci de mii sânt pentru a face față cuvântului. Cu douăzeci de mii și ce-mi vei numără lunar, pot porni o afacere bănească, cu un câștig mare în doi—trei, ani.

ELENA.—În două—trei ceasuri te-ar curățâ la cărți cumetrii de cari te freci.

PAUL. Măcar de-ați aveâ dumeavoastră legăturile mele !

LUCA, *râde*.

PAUL, (*batjocoritor*).—Mă nebunește râsul dumitale isteț.

ELENA.—Ai să fi cuviincios odată ? Te-am primit cu condiție să respecti casa și pe cei dintr'nsa. Stăpânește-ți neobrăzarea.

PAUL.—Intâi alții să-și stăpânească ifosele și.. înfumurarea.

LUCA, *disprețuitor*.—Făptură netrebnică !

PAUL.—Ai putea vorbi mai de jos. Ți-ar sta mai bine. Ia încercâ. Nu vezi că nu te prind aerele ?

LUCA.—Scurtează'o că n'am chef de lungit vorba. Ce vrei nu se poate.

PAUL.—De a treia oară îți mai spun că nu te întreb pe dumneata Eu am (*Cu oarecare sfială*)... o mamă.

ELENA, *mișcată*.—Nu-mi mai zice astfel. De mult ți-ai pierdut mama. Ai în față-ți o judecătoare împietrită, care stă să-și rostească hotărîrea. (*Cu greu*) hotărîre ce poate fi osândă, ce-ți poate deschide o gură neagră, la poarta căreia, nesocotitul, ai bătut și bați fără știre. Gura aceea se chiamă (*Abia poate rosti*)... pușcăria.

PAUL, *peste măsură de cinic*.—Pușcăria ? Eu ? Aș vrea să știu pentru-ce ?

LUCA.—Nu ți simți conștiința încărcată ? Nu roșești ? Dar polițele falsificate ?

PAUL.—Înainte de a spulberâ clevetirile astea cer să fim singuri. Sânt aici persoane cari n'au ce căută.

ELENA.—Nu văd pe nimeni străin.

PAUL, *privind pe Nina*.—Doamna ! Nu crede că-i de prisos ?

ELENA BOLDUR, *pentru sine*.—Să-i mai fi rămas un strop de rușine !

NINA, *vrând să plece*. Sânt gata. Te-ai făcut, Paul, un gentleman desăvârșit.

LUCA.—Ticătosule, ți-am răbdat destul. Soția mea e în casa ei, pe când tu... (*Iși învinge un gest amenințător*).

NINA, *spăimântată, ținând pe Luca*.—Nu te iuți Luca. nu te potrivești lui... (*Batjocoritoare*) Domnul aduce frumoasele apucături dintr'o lume necunoscută nouă. (*Vrea să ese*).

ELENA, *oprind'o*.—Nu, nu, ai să stai. Ești fata mea și n'avem nimic să-ți ascundem.

LUCA.—Rămâi, Nina, n'ar înțelege lecția ce i-ai da eșind.

NINA.—Cu toate astea, lasă-mă să mă duc, Luca. Urechile mele pot să n'audă lucruri de cari voi nu vă puteți scuti. Bine spune: N'am la ce vedea cât de jos poate cădea un om. Rămâneți voi cari n'aveți încotro.

LUCA.—Ai, poate, dreptate. (*Nina ese*).

SCENA XI

Elena, Paul, Luca.

PAUL, *după ce a așteptat să ese Nina, Elenei*.—Ascultă-mă odată. M-ai crescut fără să pricepi cine sânt. Odată nu te-ai ostenit să-mi cercetezi sufletul care mă deosebește de flințele ce te înconjură...

LUCA.—Ți s'au deschis toate porțile unui drum frumos.

PAUL.—Unui traiu mediocru, obscur, de rând,—ca acela pe care-l duci dumneata.

ELENA.—Ca pe o firmă ți se cetește pe frunte mișelia. Taci.

PAUL, *provocător*.—Imi place atmosfera asta încărcată, războinică. Mă nebunesc scrâșnirile, furiile și ocările dumeavoastră. Dar nu v'ați găsit omul. (*Elenei*). Până ce mai răspund de mine, bine voește de numără.

LUCA.—Și nu te îngrozești de vorbele tale, nenorocitul ? Pe unde apuci ? Nu vezi ce te pândește din umbră ?

ELENA.—Copil nesăbuit, deschide ochii. Iți pierzi cumpătul, și povârnișul pe care aluneci te duce într-o prăpastie fără fund. Te sfarmi...

PAUL.—Mai lesne voi...

LUCA.—După ce-ai falsificat, ameninți?

PAUL.—Ce am falsificat? Să descurcăm odată povestea asta! (*A-rătănd pe Elena*) C'am iscălit-o pe ea? Pentru câte-va mii de lei! Ei și? N'am iscălit pe un străin. Și pentru ce! (*Lui Luca, apăsât*) Un suflet secătuit, ca al dumitale, nu înțelege aiurările, frigurile, aprinderile ce mă fură și mă sorb. Ceeace nu pricepeți, sunt vârtejuri, înălțări de unde, (*Lui Luca*) pe dumneata te văd mic ca pe o furnică. E viața în toată măreția ei! sunt setos s'o beau... (*Elenei*) Nu mă osândi să tânjesc în umbra și besnele ce vă-învăluie. M-ai chemat să-mi dai...

LUCA.—Cine te-a chemat?

ELENA.—Ai scris să te primesc. Nu ți-am răspuns. Ai scris iară. Am stat la îndoială, m'am gândit mult... Credeam că în casa părintească, amintirile, locurile pe unde ai crescut, au să te recheme. Speram că ai să te regăsești cel de odinioară, că ai să te scuturi și să-ți pară rău. Și, nădăjduind, am trecut peste toate, te-am primit, iar acum? Mă îngrozesc de tine.

PAUL.—Slăbește-mă cu frazele. Știi cum vorbește în tine, lăcomia, egoismul, sgărzenia. Mi sunt pline urechile. N'am venit să-ți aud scâncelile și să te văd jelind pe niște mizerabile de bilete de bancă. Să plângi după ce te vei despărți de ele și după ce-oiu pleca să-ți topești nemângâierea într'acelui care-ți ațâță vișul... După ce-oiu ești din mijlocul acesta scârbos, unde vă bălăciți.

LUCA.—Ia seama, te pot costa scunip cuvintele astea. E o margine...

PAUL.—Pe mine?

ELENA.—Pe cine nu mai știe ce spune. Bine faci de mi te arăți așa: vorbă bună n'ai să mai auzi de la mine.

LUCA.—Știi eu ce ți-ar trebui dumitale... Avem măsuri mai tari atunci.

PAUL.—Nu mă jicnește ce vine de la dumneata. (*Vără mâinile în buzunare și, într-o finută destrăbălătă, msoară pe Luca*). Ai putea să-mi spui ce mi-ar trebui? Eu ți-aș putea arăta pe loc. Sânt gata.

ELENA, după ce l-a privit o clipă, întorcând capul cu silă.—Ce ținută desmetică! Un derbedeu? O haimana? Un apaș? Pe cine am în față?

PAUL.—Așa îmi zici? Am să fiu atunci.

LUCA.—De ți-ai găsi o fărâmă de mândrie, te-ai face apașul tău însuși (*li arată panoplia cu arme*).

ELENA.—De cât mâine, poimâine, ocaș, — mai bine. Acum și eu ți-o zic.

PAUL, scoțând revolverul din buzunar.—Păstrați-vă ruginile acelea din perete. De-acuma ori își rânduiri vjața cum mi se cade, ori... (*Învărtește revolverul în mâini, e peste măsură de dâr*).

ELENA, spăimântată.—Iși face samă! (*Dă să mijlocească*).

LUCA.—Nu te teme mamă; e prea poltron pentru asta.

PAUL.—Poltron eu?

LUCA.—Mișel.

ELENA, zdrobită.—Din creștet până'n tâlpi.

PAUL.—Tacă-ți gura. Inghițiți-vă otrava. Isprăviți! Să, nu, fie vina mea...

LUCA.—Bagă fieru'n buzunar, auzi?

ELENA.—Sau chem!

PAUL.—Așaa? (*Mănuște arma cu iușeală. Teava e un moment în dreptul Elenei*).

LUCA.—Pe mama? Nelegiuitule. Stai! (*Să răpede să-i smulgă revolverul*). Pe cine țintești?

PAUL.—Pe cine-o fi sortit. Nu mai aleg. (*Luptă piept la piept între Paul și Luca care caută să-și răpească arma. Elena vine între ei și ivește din dreapta Petre, adus de zgomot*).

SCENA XII

Elena, Luca, Paul, Petre.

PETRE, din prag, cu bațista la gură.—Ce e asta? Nu se mai isprăvește? De ce îl mai primiți pe descreerat?

ELENA, fără să se despartă de grupul din stânga care întoarce spatele lui Petre, pe când lupta continuă.—Petre! Tu n'ai ce căuta.

Du-te dincolo. Nu te turbura. N'ai grije Am pe Luca... Sânt în siguranță. E nebun...

PETRE, dând înapoi, din pragul ușii din dreapta.—Să plecăm odată din îndul acesta. Îmi scot sufletul... vror să mă omoare... E ziua din urmă... Diseară chiar, plecăm, plecăm.

ELENA, făcându-i semne desnădăjduite să ese.—Bine... da... ne-greșit, plecăm. Liniștește-te... Treci dincolo. (*Luptând spre a desarma pe Paul, arma se descarcă. Glonțul lovește pe Petre*).

PETRE, duce mâna la piept, îl podidește sângele pe gură. Se învârtește pe loc, se împletește, geme stins, cade.—Ah! Hmm...

ELENA, desprinzându-se din grup, vede pe Petre căzut, aleargă nebună.—Oh! Petre! Petre! (*Cade fără cunoștință*).

SCENA XIII

Luca, Elena, Nina.

NINA, ulergând din s'ânga.—Ce s'a întâmplat? Petre! Mamă!

LUCA, ținând pe Paul încolțit într'un jeț, fără a vedea ce s'a întâmplat.—Mamă. Ești lovită? mamă? Nina, aleargă... ajut-o. (*Nina aleargă, nu știe cum să se împartă între Petre și Elena. Vede căbuci de sânge pe gura lui Petre. Tipă*).

NINA.—Luca! Petre mort! Doamne!

(*Luca a dezarmat pe Paul care rămâne în jeț, într'o mare prăpădenie, cu capul în mâini*).

LUCA.—Ah? Fiară sălbatecă, ucigaș? Ce-ai făcut?... Mamă! (*Aleargă s'a ridice. Elena începe să se deslepte, nu înțelege, vede pe Petre, își dă seama, geme grozav*). A fost un blestem, mamă. Pătați!... Mânjiți... Sânge! Noroiu... (*Ridică pe Elena și ajutat de Nina o așează pe un scaun*).

ELENA, plângând din adâncul inimii.—Copilul e eu! Petre! Petre!... (*Pierde iară cunoștința*).

LUCA, înspirat, merge la birou, scoate un pachet cu bilete de bancă, se duce, și ridică cu scârbă pe Paul de guler, îi pune banii în mână.—Ține. -ia... și fugi, bătut de Dumnezeu, monstrule... Treci oceanul, piei... să, nu ți se mai simtă urma. (*Elena deschide ochii, vrea să vorbească, nu poate, încuviințează cu un gest disperat*). Cât mai e vreme... fugi! (*Se ivesc magistrații în fund, însoțiți de Tinca, care le ajută la desbrăcat*).

SCENA XIV

Aceleași, Procurorul, Judecătorul, Tinca

(*Când se ivesc magistrații, Luca asvârle revolverul din mână, pe scânduri lângă trupul lui Petre. Paul a dat să iasă. Zărind pe magistrați, se pipernicește în colțul din stânga, lângă bibliotecă*).

TINCA, arătând judecătorilor.—P'aici.

PROCURORUL, intrând din fund, fără să vadă pe Petre căzut pe pragul ușei lăturalnice din dreapta, Lui Luca, care stă rezemat de birou: abia ținându-se.—Am fost chemați... Pentru cauză de boală, tribunalul a încuviințat ascultarea la domiciliu a...

TINCA, dând cu ochii de cadavrul lui Petre și văzând pe Elena și pe Nina mute de durere.—Domnișorul nostru!.. Cucoana... Maică luminată!...

JUDECĂTORUL, întorcându-se să vadă.—Ce este?

PROCURORUL, după ce s'a întors și el.—Un omor! (*În acest timp Luca a privit lung pe Elena, a cumpănit și se hotărăște*).

LUCA, cu glas stins, ca un halucinat.—Nu! (*Elena deschide ochii, aude și plânge*). O nenorocire... ce de mult ne amenință... Fratele meu Petre... neurastenic... mai încercase. Acum... o criză sufletească mai tare... (*După o mare sforțare*). S'a sinucis! (*Ținându-se de scaun, năucit, se duce și ingenuchie lângă Elena. O ia în brațe și îl grăiește duios, plângând*). Mângâie-te mamă, nu mai plânge... Mai ai o iubire... Primește-o!

ELENA, se aruncă în brațele lui Luca și isbucnește în plâns amar.—Luca...! Luca...! Luca...!

(*Nina, magistrații și servitoarea vin lângă dânsii. Pitindu-se și tremurând, Paul fuge pe ușa din fund*).

CORTINA

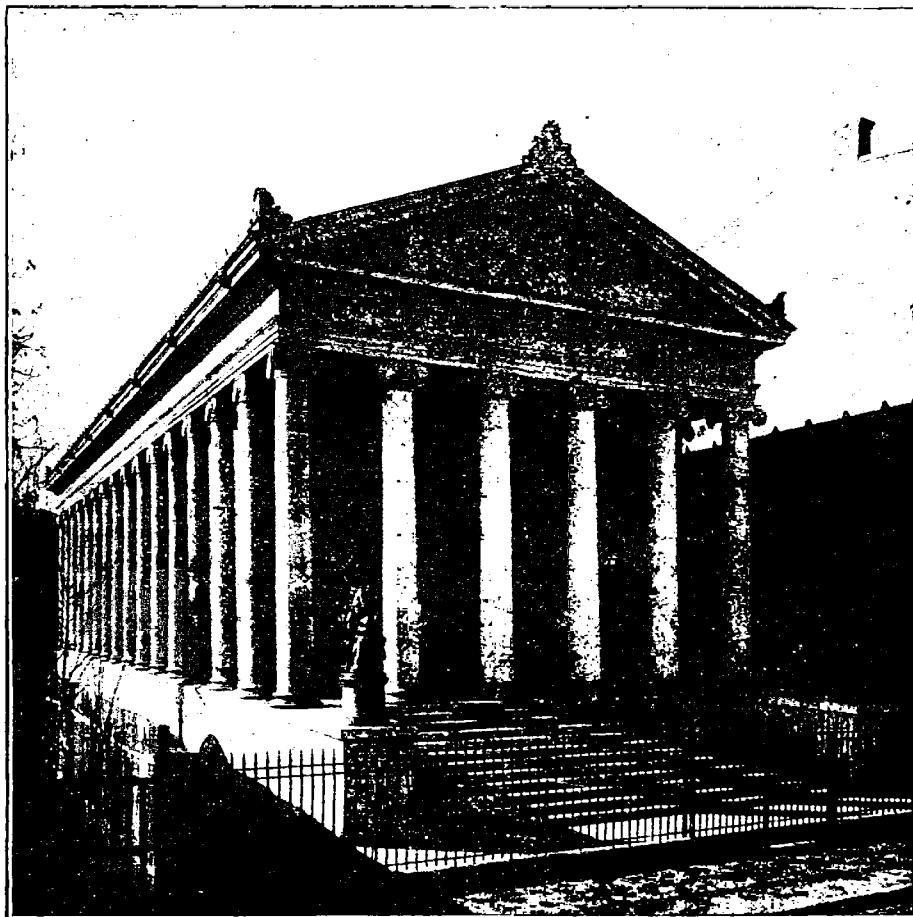
Căton Theodorian

CRONICA ARTISTICA

Muzeul Simu.

Muzeul Simu nu trebuie considerat ca un capriciu

muzeu cu câteva secole înainte; nu putem cere ca partea din viață pe care a sacrificat-o D-l Simu, să ne dea un muzeu ca acele din Anvers sau din Viena sau din Florența, unde vieți în șir s'au închinat unei aceleași idei, și unde aurul unor civilizații s'a re-

MUSEUL SIMU

Intrarea Principală

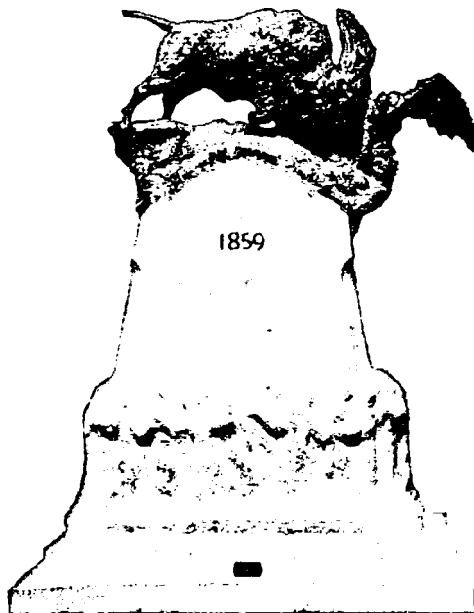
sau ca o fanfaronadă pe care ar fi putut să și-o permită luxul unui om bogat. Muzeul Simu nu e un capriciu, fiindcă aceeași perseverență întru iscodirea și adunarea frumosului, continuă să îngrămădească arta în templul devenit neîncăpător. De sigur că un capriciu de estete ar fi trecut mai ascutit, mai furios și mai părtinit în culegerea ce ar fi făcut în împărăția frumosului. A trebuit însă un creier plin de o sănătoasă armonie, o inteligență îngăduitoare, îmbibată de o conștiințioasă bunătate [pentru culegătorul neobosit care a știut din toate țările și din atâtea vremuri să ne dea nu numai o *colecțiune*, cum sunt multe în străinătate, dar și o istorie, o școală a artei, fiind călăuzit de ideea de a putea] înfăptui cât mai complect o astfel de reprezentare.

Nu o să găsim bucăți de Titiano, Murillo, Rubens, Velasquez, fiindcă noi nu am găsit ideea unui

înflorit. Și cu toate astea Muzeul Simu e mai mare decât munca unui om din zilele noastre. O legendă sau o tradiție istorică, ne socotește fii ai vechilor Romani, și dacă vorbăria politice ar aminti sonoritățile din forum, atunci puțini sunt generalii care întorși din victorii ar reveni cu galere încărcate de statui și de ceramice, de vase murine și de picturi pe ceară.

Puțini sunt cei ce plecați într-o cunoașterea frumosului prin țări străine, știu să aducă în patrie scânteia prețioasei frumuseți.

Simu a înțeles că arta e «inteligența din natură» și tot așa cum ar fi fost un pictor mare sau un scriitor mare — i-a plăcut să fie împodobitorul sufletelor noastre prin felul cum ne păstrează și ne arată gândurile estetice — și s'a mulțumit să fie depozitarul sacru pentru generațiile ce vin. Să nu se creadă că Muzeul Simu ar fi avut o valoare mai mică pentru noi, a-

PACIUREA:

Monumentul Unirii

tunci când România ar fi avut muzeele ei naționale; din potrivă, el ar fi avut poate un rol mai viu, mai personal, mai original. D-l Simu a jertfit cu o înțeleaptă știință colțuri din templul ridicat frumosului, pentru reproduceri. Și aceasta e încă o dovadă de jertfirea

din acele bucăți care vorbesc prin timp de civilizația unui popor, atunci, zic, D-l Simu caută să ne dea cel puțin o bucată mai mică, în care tehnica și stilul artistului să fie cât mai caracteristic personale. Iată o răvășire prin acele nume:

MUSEUL SIMU

Sala Bizantină

altruistă pe care a înțeles-o D-l Simu, atunci când colecțiunile sale le-a pus la dispoziția publicului.

*Decamps, orientalist, unul din șefii romantismului:—
Intrarea în lumina albă a unei moschei“.*

HUGO LEDERE

Bunul Samaritean

În felul cum D-l Simu și-a întocmit colecția, o idee mare domină: Atunci când din felurite motive (fie că achizițiunea ar cere sume pe care numai un Stat le-ar putea plăti) colecția nu poate să se înavuțească cu una.

Eugène Carrière, încântatul de interioare înecate în crepuscule, cu lumini de camaieu brun, are „portretul unui mort“

Daumier, ironicul amărât din caricaturile de altă

dată, are o bucată viguroasă: *Clasa III-a a unui vagon*. Obrazurile pasagerilor sunt sgâriate în culoare și săpate de umbre scurte și energice.

Alături vine *Courbet*; poetul naturei, are un *crepuscul*, un final al agoniei solare: pe un cer negru

serare, și colierul de siefuri ce alunecă în jurul unui gât înclinat, are sclipirea timidă și armonioasă a primelor stele.

Jacques Blanche, portretist cunoscut, e un *Carrière* colorat, înfrățit cu energia lui *Menard*.

MUSEUL SIMU

Sala Renașterii

înverzit, în care se afundă drumul condus de pomi, se șterg nori de un roz blond.

Cottet, puternicul de azi, are *Inmormântarea unui copil*, tratată cu tristețea realistă a unui *Maupassant*.

— Copilul mort, mânuțele încrucișate; sicriașul e prea mic și prea încărcat de lucrurile ce va trebui să ia cu el în groapă, așa că pleoapa coșciugului n'o să se închidă bine. Lumânările ard—lumea se îngrămădește mahnită și dornică de a revedea chipul din care viața s'a topit. Și busuiocul sfânt ar fi fost o jucărie frumoasă. Culoarele tabloului sunt sobre și de o precisiune îndrăzneată.

O schiță ni-l arată pe *Jean Paul Laurens*, sonor și rece, composist și decorativ cu calitățile marilor cronicari.

Aman Jean, flexibil ca un cântec dulce de fluier, are două femei în seară. Grațiositatea discretă pare un ritm. Evantaiul din mânușa albă, e ca o aripă ce imită fluturarea cadentată de în-

Caro Devaille e un mare portretist. Lucrul se vede bine în elegantul tablou: *Nepoata și mătușa*, unde pictează stări sufletești.

Gericaull e un *David* care se mișcă, în schița *Naufragiul Meduzei*.

Mai amintim *Baletistele*

în maillot-uri de mătase ale lui *Faure*, și *Schilozii* fantasticului *Calot*; pe *Zuloaga*, urmaș al școlii spaniole, cu culori coapte și intense; *Henry Martin* vibrant; *Signac*, orbitor; apoi icoanele bizantine, slavone și pur românești. Un *Sfântu Gheorghe* omorând o hidră cu forme ciudate, e ceva fin, fantastic și nebun; ar cinsti orice muzeu străin.

Muzeul mai are statui de *Bourdelle*, un *Beethoven* care privește în vidul nostru, autosugestionat de gândul: *Moi, je suis le Bachus qui presse pour les hommes le nectar délicieux*.

Rodin are o statuă a *Îndrăgostirii*, în care fecioara se târăște și se înalță dealungul trupului iubit.

Marceaux are mult cu-

ST. POPESCU

Moș Ilie

noscutul *Arlequin*, surâzător, pervers și voinic. *S-tu Gheorghe* e bronzul lui *Fremiet*, elegant și stăpânit de teama să nu întrecă limitele artei. Mai amintim *Nudul* lui *Dalou* și statuia *Fata care se peapănă* a lui *Bartholomé*, maestru de o rafinare egipteană.

O. BĂNCILĂ

Petitarul

Arta românească e aproape complect reprezentată. In sculptură, *Gănescu*, nervos și intelectual, are figurine de o originalitate aproape japoneză.—Puternic iarăși e *Paciurea*, reprezentat prin schița *Monumentului Unirii*. Un zimbru năruie stafia discordiei pe care o bate cu aripile și o smulge cu pliscul vulturul heraldic. Macheta Monumentului are prea mult interes artistic, pentru ca să fie primită pe o piață publică, unde ne-am obișnuit să avem același și același tipic de monument public: Domnul în frac sau uniformă, căruia o țărancă uriașe îi oferă un buchetel.

In pictura românească, *Luchian* a bine reprezentat prin florile sale săpate parcă în pasta caldă și flexibilă, și prin o serie de schițe și studii.

A înțelege o parte numai din cele ce ne propune arta, a bănuî numai posibilitățile ei—și asta ne face să devenim mai buni și mai sinceri și mai mari, ca atunci când sufletele sunt coprinse de o dragoste curată. Nu voiu aduce laude celui ce a înfăptuit gândul de a ne fi dascăl pentru învățarea frumuseții. Recunoștința nu se arată ast-fel acelor oameni atât de rari în generozitatea lor, în cât burghezul neînțelegător și rapace le poate zice cel mult că fac o prostie, iar blazatul intelectual că e o nebunie. Răspłata îi va fi dată d-lui Simu nu în laudele noastre, ci în înțelegerea tăcută și respectuoasă pe care i-o vor da cei de mâine.

Adrian Maniu

CRONICA LITERARA

Pe Mărgineanca de C. Sandu-Aldea.

Noul volum a d-lui Sandu-Aldea cuprinde, afară de câteva bucăți mai mici, o nouă încercare de roman. Ea ilustrează încă odată atât vechea constatare, că mersul romanului nostru în genere șchioapătă amarnic, cât și observația criticii competente că d-lui Sandu în special îi lipsește puterea sintetică și deci aptitudinea pentru acest gen anevoios.

Dar unele progrese față de primul său roman, *Două neamuri*, sunt vădite în *Pe Mărgineanca*. In *Două neamuri* nu ne izbise numai neputința de închiega diferitele părți—cari izolate, apăreau ca bine prinse din realitate—într'o unitate mare și complexă, făcând din ele mădularele unui singur trup; nu numai uimitoarea inconsecvența a unora dintre caractere; dar mai ales acea preocupare extra-artistică de a demonstra prin roman o anume teză, de a reliefa cu orice preț infamia neamului de arendași greci și bunătatea proprietarilor români—chiar cu sacrificiul valorii artistice a operii, care trebuia să se șteargă fatal în fața amestecului personalității voluntare a scriitorului intervenind mereu în calificarea morală a lucrurilor, în loc de a le lăsa să se califice singure, prin însăși arta înfățișării lor. — De aceea înclinam a trage toate defectele artistice ale romanului din acel retorism exagerat, din acel tendenționism social «à outrance».

Și dacă acel retorism s'a continuat în volumul *Pe drumul Bărăganului*, sub aceeași manifestare de tendență socială — izbucnind cu multă lipsă de gust în *Frații de cruce*, în prezentarea perversității femeii din clasele de sus—, l'am văzut totuși mai în urmă, cu bucurie, făcând loc, în *Ape mari*, preocupării pur artistice de a pătrunde sufletul omenesc, fără nici o intențiune lăaturalnică... In cele mai multe din bucățile acestui volum, d-l Sandu a părăsit punctul de vedere social, spre a intra direct în cercetarea frământărilor lăuntrice ale individului—precum în *Dora Prigoreanu*,—înaintând chiar în acest domeniu până la psihologia patologică, ca în *Umbra* ori în *Seceta*. Dacă ne mai prezintă și aici uneori clasa cultă în lumină defavorabilă, e deajuns totuși să comparăm zăgrăvirea femeii din *Ispta* cu cea din *Frații de cruce*, spre a vedea cât este de atenuată aici tendința socială, în favoarea preocupării pur artistice. Și în aceeași lumină curat estetică încep a fi văzuți oarecum și țărani, în cari, în loc de a căuta cu ori ce preț pe robii gemând sub apărarea ciocoiească, D-sa găsește și câte un aspect pur moral și estetic, câte un mic *Solness* țărănesc de pildă, ca în *Ilie Stogaru*.

In sfârșit, în *Pe Mărgineanca*, preocuparea socială este părăsită cu totul, și cu toate că la începutul acțiunii ne așteptăm la desfășurarea raporturilor de ostilitate dintre sătenii din Filioara deoparte și proprietarul Arțoreanu și mai ales logofătul Mărgărit de altă parte (căci logofătul este adus de boer, tocmai ca să dea pe brazdă satul Filioara), totuși printr'o mică inconsecvență a acțiunii, vedem limitându-se întreg romanul la expunerea conflictelor intime, pe care setea criminală de ajungere a logofătului le provoacă în familia proprietarului și a administratorului Franț. Ceeace se anunța ca roman social, se arată a fi roman psihologic.

Dar să înlăturăm o posibilă neînțelegere. Nu în trecerea dela sfera largă socială, la sfera mai îngustă a sufletului indivizilor, ci în părăsirea tendenționizmului social—a scopului exterior artei—spre a trece la grija pur artistică, liberată de orice preveniri și tendințe de

clasă, găsim superioritatea romanului de față al D-lui Sandu Aldea. Și cum defectele celui dintâiu roman al său, ni se păruseră a fi numai rezultatul rătăcirii D-sale în afară de hotarul poeziei, iată-ne înclinând acum a crede, la întâia privire, că odată cu dispariția retoricului său, au dispărut în *Pe Mărgineanca* și marile lipsuri artistice din *Două Neamuri*. Să vedem întrucât se va adevăra credința noastră.

La întâia privire se pare că unitatea romanului este cu mult mai bine susținută ca în *Două Neamuri*; vedem cele mai însemnate evenimente ale acțiunii grupându-se în jurul logofătului Mărgărit și concurând să ne înfățișeze pe acest erou, care întrupează astfel unitatea romanului. Un caracter în care se pare că se împreună ambițiosul fără scrupule, sufletul negru de «ciocoi» care nu cunoaște nici o piedică sacră, când e vorba de a ajunge la țintă cu omul de tărie demonică, a cărui mărime în rău stârnește uimirea și groaza. Partea întâia a acestui caracter e o veche cunoștiință a noastră: e eroul primului roman românesc, ciocoiul *Dinu Păturică*; iar partea a doua ne reamintește figura plină de grozăvie tainică și nebiruită a lui *Lică Tămădăul* din capod'opera lui Slavici, *Moara cu noroc*. Două apropieri deopotrivă de umilitoare pentru Florea Mărgărit, căci el rămâne cu mult în urma amândorora.—Dar ce e mai grav, e că în acest caracter Domnul Sandu-Aldea, rămâne mai prejos chiar de sine însuși. Mărgărit este doar ultimul aspect al vechii predilecții artistice a D-lui Sandu pentru oamenii demonici, adânci și mari în rău ca *Sima Ballag* din *Pe urma plugului* ori *Stoian Logofătul* și *Mitrea Cazacul* din *Pe drumul Bărăganului*. Mai ales cu Mitrea Cazacul e frate bun Mărgărit, deși e mai rafinat ca dânsul; ambii sunt îndrăzneala întrupată, necunoscând hotare, ambii năzuiesc să se ridice, seducând pe femeea stăpânului lor, pe care încearcă să-l suprimă; ambii au în sfârșit acelaș punct slab în planurile lor, acela de a se răzămă prea mult pe femeia, pe care au robît-o, dar care se arată mai puțin decăzută decât o socotiseră ei, devine într'un moment de reculegere morală, răzbu-nătoarea umanității jignite de aceste fiare și îi nimicește atunci când ei se cred mai aproape de țintă. Decât Mitrea Cazacu eră un om în carne și în oase, pe când Mărgărit e o umbră, precum ne vom încredința urmărindu-l în cursul romanului.

În adevăr, desfășurarea romanului, deși gravitează întreagă în jurul lui Mărgărit, nu izbutește a ne da mai mult decât o formă nebuloasă a caracterului său și numai imaginația noastră i-a întregit conturul, spre a construi fizionomia sa de mai sus. — Proprietarul Filioarei are nevoie, spre a reduce la supunere pe locutorii dârzi ai moșiei, de o mână de fier, de un fost vagmistru. Un astfel de om strașnic, ne așteptăm deci să vedem în Mărgărit. Dar în tânăruț simpatic, rezervat și inteligent, care se prezintă boierului, nimic nu ne face să bănuim nici energia ce zace întrînsul—căci promisiunea făcută boierului că va da Filioara pe brazdă nu e de ajuns—nici ticăloșia lui infernală—căci ușoara sa ipocrie față de administratorul Franț nu e nici ea un indiciu de mare gravitate. Dar aceasta e doar prima sa apariție. Voim să-l vedem la lucru, ciocnindu-și voința lui strașnică de îndărătnicia Filioarenilor și dându-i în fine pe brazdă; dar în loc de a-l vedea pe el manifestându-se *direct*, noi aflăm doar indirect—din frământările de grijă ale administratorului Franț și din explicațiile verbale date de logofăt acestuia, cum a reușit el să îmblânzească pe țărani moșiei Filioara. Această nu mulțumește așteptările noastre și cu deosebire rămânem nedumeriți asupra caracterului său moral. E om cinstit ori nu Mărgărit? Nici acest lucru nu-l putem ști, nici nu putem bănui ce gânduri are omul acesta, deși parcă vedem,

că Mărgărit vrea ceva; nu putem bănuși, căci nici în sufletul lui nu ne lasă să pătrundem autorul, nici măcar să surprindem din anume manifestări ființa sa morală și intențiunile sale. Și nu înțelegem mai mult nici atunci când Mărgărit face primul său gest energic și mare, salvând pe Franț din mâinele banditului Găman El ne apare acum pe deoparte plin de o rară îndrăzneală, pe de alta de o cruzime bestială, dar nu știm dacă trebuie să vedem în gestul său eroizmul desinderat ori infernală cutezanță care riscă totul spre a atinge ținta nelegiuită. Această țintă este în cazul nostru—cum vom înțelege abia mai târziu—să cucerească recunoștiința și încrederea oarbă a administratorului Franț.—Și în vreme ce vedem crescând dragostea lui Franț către Mărgărit, și cu deosebire sporind înclinația surorii administratorului, Mariana, către acelaș Mărgărit, eroul nostru rămâne tot așa de impenetrabil pentru noi cetitorii, ca și pentru eroii ceilalți ai romanului.—Pe când în acțiunile dramatice adesea anumiți eroi nu bănuiesc caracterul real și planurile negre ale unuia din actori, în vreme ce noi spectatorii le cunoaștem și tocmai de aci ese emoția încordată cu care urmărim fatala cădere a victimelor neștiutoare și progresul urzelilor criminale, într'un cuvânt adevărata mișcare *interioară* dramatică,—în romanul d-lui Sandu nici eroii ceilalți, nici noi cetitorii nu cunoaștem sufletul real al acestui om fatal — căci Mărgărit ne e prezentat prea adesea așa cum *apare* și prea puțin așa cum *este* — și astfel în locul interesului simțim numai nedumerirea, care merge mereu crescând. — Așa, raporturile de dragoste cu Mariana, tind să ni-l prezinte pe Mărgărit capabil de un sentiment generos puternic și momentul declarației de iubire—atunci când logofătul, rănit de glonțul lui Găman, zace în casa lui Franț — ni-l așază încălzit de atâta iubire curată pentru această față, încât toate bănuielile noastre de până acum asupra caracterului său sunt de odată adormite—pentru ca mai târziu uimirea noastră să fie cu atât mai mare.—Cu nunta celor doi tineri se încheie prima mare etapă a planurilor eroului, și—după ce romanul a trecut de mult de jumătate—noi nici că bănuim în acest om, pe care de altfel nu-l cunoaștem mai de loc, sufletul negru care se va revela, spre stupefacția noastră, în a doua parte a romanului. Când vedem acolo cu câtă liniște și drăcească hotărîre Mărgărit își începe opera de seducere a d-nei Arțăreanu, surprinderea noastră e mare; dar abia după ce—mulțumită dibăciei lui și slăbiciunii stăpânei sale, ambele foarte bine zugrăvite de autor — d-na Arțăreanu a devenit sclava și unealta lui, abia atunci toată grozăvia de fiară a caracterului său izbucnește — în clipa când dă a înțelege amantei sale că bărbatul ei, binefăcătorul lui, trebuie curățat din calea lor—în mod așa de brutal și de neașteptat, încât ne izbește ca o lovitură de trăznet! — E în tocmai ca în acele drame, cari în loc să-ți ofere în acțiunea lor progresul treptat al fatalității tragice, te izbesc abia la sfârșit printr'o catastrofă, la care nu te puteai aștepta, socotind că această emoție violentă și senzațională dela sfârșit, poate compensa lipsa progresiei tragice necesare, pe care n'a fost în stare s-o realizeze.—La lumina tardivă a celui trăznet vedem noi abia acum înțelesul real al gesturilor trecute ale eroului nostru, și grație ei reconstituim caracterul lui Mărgărit printr'o *retrospecțiune*, care nu compensează cât de puțin neputința construirii lui *progresive*. Iar dovada definitivă, că nu poate face această pătrundere *directă* și *progresivă* a sufletului lui Mărgărit, ne-o dă autorul în felul cum prezintă momentul culminant al acțiunii lui criminale: împușcarea lui Arțăreanu. După acea aluzie îngrozitoare la suprimarea stăpânului său, nu mai vedem pe Mărgărit țesându-și mai departe, până la execuție, firul gândurilor lui uci-

gașe, iar actul împușcării ne este arătat în resfrânge-re-a lui în sufletul lui Artăreanu, nu în al lui Mărgărit: acțiunea ne prezintă pe cel dintâiu trecând cu trăsura pe Dealul Hoților, simțind șueratul gloanțelor lui Mărgărit pe la ureche și intrând galben de spaimă în Mărgineanca—dar sufletul lui Mărgărit în această clipă nu-l vedem, deși tocmai el ne interesează.

Și acum înțelegem ce fel poate fi unitatea acțiunii, de care am vorbit mai sus. Ea este pur exterioară: faptele materiale se înlănțuiesc într'o intrigă mai mult sau mai puțin susținută, dar zadarnic vom căuta dedesubtul acestei succesiuni externe o progresiune necesară sufletească. Vedem în exterior pe Mărgărit apropiindu-se tot mai mult de ținta lui, dar nu vedem sub evenimente criminala desfășurare sufletească a acestuia. Înlanțuirea externă a faptelor încearcă fără succes a acoperi lacunele unității interne a acțiunii: pilda cea mai izbitoare e amintita scenă a împușcării lui Artăreanu, care în lanțul acțiunii externe, constituie o verigă foarte bine așezată, dar care în dezvoltarea psihologică a caracterului lui Mărgărit este o mare și gravă lacună.—Dar lipsa unității interne se mai revelă în deasa călcare e legii «convergenții efectelor», în legarea externă a unor elemente, cari în loc să concure spre acelaș scop, atrag interesul în direcțiuni contrarii și prin această diversiune fac unitatea acțiunii iluzorie. Așa explicarea urii văcarului Gaman împotriva lui Franț—ură ce va juca un rol însemnat în acțiunea romanului—este bazată pe un element ireal: credința lui Gaman că Franț l'a bănuț și l'a spionat—ceace l'a împins să redevie hoț—credință greșită, căci plimbările administratorului prin partea locului aveau cu totul alt scop decât acela de a spiona pe văcar. Un întreg conflict este astfel clădit pe o simplă neînțelegere, care nu se va limpezi nici odată. Dar noi urmărim cu interes acest conflict și când în sfârșit Mărgărit vine într'o noapte de iarnă, împușcat de Gaman, la administratorul Franț, anunțându-i: «La noapte vă calcă Gaman» așteptarea noastră devine mai încordată încă, să așteptăm în care a fost împușcat Mărgărit și atacul tâlharului anunțat de acesta. Dar interesul nostru trezit așa de mult în această direcție, este îndreptat în altă parte; împușcarea lui Mărgărit e, pentru autor, doar mijlocul de a face apropierea definitivă între logofăt și Mariana, iar nu de a ne arăta sfârșitul conflictului cu Gaman, pe care nici că-l mai aflăm vreodată, deși autorul ne-a făcut să-l așteptăm cu încordare. Am mai putea cită și descrierea suferințelor tânărului Cosma, amoretat de Mariana—pe care autorul vrea să ni-l prezinte simpatic—ca pe un antipod idealist al lui Mărgărit—dar care, în ciuda autorului, iese ridicol de a binelea în «bovarysmul» superficial al pasiunii lui—și atâtea altele, care dovedesc șubreda închiegare a romanului d-lui Sandu Aldea.

Așa dar, dacă d-l Sandu Aldea, cu toate că a părăsit tendenționismul său din *Două neamuri*, tot nu s'a putut scăpa de marile slăbiciuni cari-l împiedecau de a scrie un roman, trebuie să tragem încheierea că originea acelei slăbiciuni artistice a d-sale nu este, cum bănuiam noi, chiar în acel tendenționism—nu este într'un element extern și accidental, a cărui înlăturare ar fi provocat și încetarea ei—și că ea trebuie căutăată în chiar constituția talentului poetic al d-lui Sandu Aldea. D-sa nu e chemat a scrie romane, fiindcă, a urmări o desfășurare întregă a unui suflet omenesc, cu toată gradația de momente pe care ea o implică, nu stă în putința d-sale.

Dar când e vorba de un singur moment sufletesc ori de o desfășurare mai redusă a unui sentiment, atunci

scriitorul nostru e în elementul său și analiza dragostei d-nei Artăreanu—urmărită cu multă artă dela nașterea acestei iubiri până la căderea fatală a eroinei în brațele lui Mărgărit—este poate tot ce a scris mai frumos d-l Sandu în acest fel. Dar — fapt semnificativ — atunci când e vorba să treacă la un nou moment sufletesc al acestei eroine — revoluția morală petrecută într'nsa după tentativa de omor a lui Mărgărit și încheiată cu sinuciderea ei—atunci firul se rupe oarecum și nici eroina nu mai seamănă cu cea din prima fază, nici meșteșugul analizei psihologice nu mai este la înălțimea descrierii primului moment, acel al dragostei ei. Că d-na Artăreanu, pe care iubirea către Mărgărit o robise într'atât încât «dacă el iar fi cerut să-și ucidă bărbatul, ea l'ar fi ascultat», în sufletul căruia nimic nu ne făcuse a bănuț existența unui nevăzut dar puternic fundament moral—ba unele lucruri ne lăsaseră a bănuț contrariul—este aceeaș cu eroina care la vvestea atentatului lui Mărgărit, simte cutremurându-i-se sufletul și după o groaznică criză morală, pășește hotărâtă spre sinucidere, iată ce ne vine greu a crede mai ales față cu slăbiciunea cu care autorul ne prezintă această din urmă fază. Iar elementul decisiv al acestei crize este factice: siguranța ei, subit apărută, că Mărgărit n-o iubește ci numai a explotat iubirea ei, siguranță, care singură face posibilă și liberarea ei de iubirea fatală pentru acesta și celelalte consecințe, este—pentru eroină—cu desăvârșire lipsită de tcmie și astfel întreaga motivare a crizei apare artificială. Într'un cuvânt aceste inconsecvențe confirmă încă odată, că D-nul Sandu e un bun novelist, dar un slab romancier.

Dar mai mult decât faptul, că n'a dobândit calități pe cari nu le avea, ne întristează acela că D-sa a început a pierde unele calități, pe cari le posedase. Puternicul său dar descriptiv—din care un distins critic făcuse chiar principalul său merit—se găsește în simptome descreștere în *Pe Mărgineanca*; iar gustul său artistic—deși avusese și înainte unele eclipse—cade prea adesea în rătăcirii neașteptate, cu deosebire în stilul cărții de față, în ale cărei trăsuri viguroase autorul amestecă aș de multe fraze de șablon gazetăresc, încât ne jicnește și ne deconcertează. Semne îngrijitoare desigur la un scriitor cu un trecut îndelungat, ca D-l Sandu-Aldea.

Ion Trivale

Din „*Noua Revistă Română*“, s'au pus în vânzare colecțiile volumelor V, VI, VII, VIII, IX, X și XI, legate în scoarțe tari și demne de a figură în orice bibliotecă, pe prețul excepțional de lei **1,50 fiecare volum** (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau 2 volume; lei 1.10 pentru 3 sau 4; și lei 1.85 pentru 5, 6 sau toate 7 volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pagini variate și mereu de actualitate.

Tabla Generală de Materii a Revistei, care formează un neprețuit mijloc de cercetare pentru intelectualii de orice categorie, se află anexată la fiecare volum.—Pentru cei ce vor să cunoască dinainte cuprinsul acestor volume, Tabla de Materii se trimite gratuit, la cerere.

Comenzile, făcute pe cotorul mandatului vor fi înaintate administrației revistei.

INSEMNAȚI

Matematicile.—Un savant al cifrelor, *Spiru Haret*, a murit cunoscut de toată lumea orașelor și satelor noastre ca om politic și gospodar al școlii românești.—Matematicile sunt impopulare!

Popularitatea de om politic a lui *Spiru Haret* stă mai aproape de privirea celor mulți decât renumele lui de matematician.—Matematicile, cum spuserăm, sunt impopulare!

Ne gândim la toate acestea citind articolul din „*Natura*” al d-lui Inginer Șef I. Ionescu, profesor la Școala de Poduri, sub titlul tocmai: «Impopularitatea matematicilor»,—și care poate fi astfel oarecum în actualitate.—Il rezumăm:

Matematica este o știință serioasă, severă, gravă, intransigentă; ea are deci tocmai calități de acelea care nu pot contribui la dezvoltarea popularității. Ea nu răspunde decât cu *este* sau nu *este*, iar nu cu expresiuni cu care se obține azi popularitatea, ca de exemplu: *ar putea fi, s'ar putea face, nu este exclusă posibilitatea*, etc. și de care întâlnim zilnic în viața poporului. Matematica nu operează decât cu date sigure și nu dă decât rezultate precise. Ea nu poate să dea o soluțiune savantului și alta ignorantului; nu poate să dea un număr sărmanului și altul bogatului. Un prinț grec cerând matematicianului *Euclide* să găsească pentru dânsul o cale mai ușoară pentru a învăța geometria, acela i-a dat răspunsul: „*In geometrie nu există drumuri regale*”.

Dar nu numai atâtă. Matematica îndreaptă pe oameni pe calea cea bună, când apucă una greșită. Acest lucru nu se împacă cu popularitatea, care se obține dând orice și în orice direcție.

În matematică apoi, dacă cineva umblă după lucruri imposibile, sau incompatibile cu condițiunile inițiale, dânsa îi arată că umblă după imaginare, sau că soluțiunea căutată se găsește la infinit, sau într'o lume mai superioară ca a noastră, care are numai trei dimensiuni! Cu alte cuvinte îi spune că umblă după idealuri nerealizabile, sau realizabile după secole îndelungate, ori care nu se pot realiza în lumea noastră!

Dacă o chestiune comportă mai multe soluțiuni pentru aceleaș date, matematicile le dă pe toate fără părtinire; la ea nu începe favoritism, rudenie, protecțiuni pentru unele soluțiuni față de altele. Ea este inflexibilă la patimele și slăbiciunile omenești. La ele chestiunile și discuțiunile personale nu au nici o valoare. La ele nu pot fi mai multe opinii, nu există controverse. Cu vorbe cât de frumoase, cât de bine spuse, cineva nu poate obține nimic dela dânsule. Românul când voește să isprăvească discuțiunea cu cineva îi strigă: *una și cu una face două*.

Astfel fiind, cum vroiti ca o știință care este în contradicție cu principiile după care se obțin popularitățile, să fie o știință populară?

La impopularitatea matematicilor a contribuit nepriceperea; matematicianii înșiși cari în loc să caute metode ușoare, le ascund chiar, pe acestea, pentru a da pe cele mai grele; apoi preoții (Sf. Augustin spunea că Matematicienii sunt oameni pierduți și condamnați iadului; Fenelon, așijderea). Filosofii iarăș au ponegriț până într'un timp această știință pentru ca apoi, dela Kant încoaace, să deă Matematicii aceeași atențiune ca și Fizicei și, însfârșit, literații (Lamartine spunea: «Matematica face pe om mașină și degradează gândirea...»).

Inamici ai matematicilor se găsesc peste tot. *Franklin* nu putea suferi matematica; *Malherbe* spunea că ea nu iefinește pâinea; *Owen*, naturalistul, făcea din matematicianii o subclasă de oameni. La primul congres al Asociațiunei române pentru înaintarea și răspândirea științelor, un medic a spus că tinerii să se ferească de matematică, de oarece la această specialitate anume boli sunt mai primejdioase ca la orice altă ocupațiune.

În schimb însă, matematicile au avut susținători convinși în clasele culte ale Societăților și pe mulți Suverani. Impărăteasa *Ecaterina* a Rusiei și regele *Frederic cel Mare* al Prusiei, au adus în capitalele țărilor lor pe cei mai renumiți matematicianii ai vremurilor. *Napoleon I* spunea că: «dezvoltarea matematicilor stă în legătură cu prosperitatea statelor», și că dacă el nu ar fi devenit un mare general s'ar fi apucat de matematică.

Se poate nimici azi această impopularitate a matematicii? Nici natura matematicilor, nici metodele lor de predare, nici caracterul matematicienilor, nici atacurile ce li se aduc nu se pot desființa dintr'odată.

Trebuie mai întâi să se arate lumii că dintre toate științele, matematica este cea mai efină de făcut; în afară de cărți, pe care le cere orice știință, ea nu mai cere labora-

toare, nu cere muzee. Matematicile apoi, constituie cea mai proprie știință pentru tineri; ea nu cere cunoștința lumii, nu cere experiența vieței. *Pascal* la 13 ani, a reconstituit singur o parte din geometria elementară, după ce îi spusese tatăl sau cu ce se ocupă acea știință, iar la 18 ani eră printre marii matematicianii ai Europei. Când *Lagrange* a fost numit pentru prima oară profesor la o școală militară, toți elevii lui erau mai bătrâni ca dânsul. *Galois* s'a apucat de Algebră la 15 ani, iar la 20 de ani moare, egalând pe cei mai mari matematicianii ai Franței. *Bertrand* eră celebru în matematici la 10 ani etate; se știă depe atunci că are să fie profesor la Universitate și membru al Academiei, cu toate că la 16 ani nu știa să conjuge nici un verb în nici o limbă. Asemenea exemple nu se găsesc în alte științe.

Trebuie apoi să se facă matematicile mai accesibile: Citierea lor trebuie să provoace interes, admirațiune, entuziasm; căci fără de acestea nu se poate face știință.

Pentru începători, cărți de inițiere matematică, de care au început să se publice, sunt de cel mai mare folos.

Cu lecțiuni grave și solemne de matematică, cu învățatura depe cărți speciale, de pe cărți didactice, cu chestiuni și probleme abstracte și artificiale, cu proprietăți și teoreme numerotate, cu demonstrațiuni riguroase dar aride, matematica nu va deveni niciodată populară, și nu va atrage pe cei mai mulți, nu numai pentru studiu lor, dar nici pentru cititul lor. Numai cu mijloace ca cele arătate mai sus matematicile se vor răspândi mai mult, vor căpăta mulți prieteni și vor pierde pe mulți din dușmanii lor de azi.

Politica comercială a Bulgariei.—D-r *Christu Abadjieff*, un distins economist bulgar, a publicat în l. germană un studiu cu titlul de mai sus, pe care-l găsim analizat în ultimul număr din *Economia Națională*, de către d. C. I. *Băicoianu*, economistul bine cunoscut.

Nu se poate vorbi de o politică comercială bulgară, de cât dela Congresul din Berlin din 1878, de când datează renașterea acestei țări la o viață liberă și independentă. Dar dacă anul 1877 a adus Bulgariei autonomia politică, Puterile n'au înțeles să renunțe la beneficiul pieței de desfacere bulgărești, ci au căutat să-și mențină exploatarea debușeului lor pe calea regimului vamal turcesc de odinioară, pe care l'a și impus Bulgariei prin tratatul de la Berlin.

În conformitate dar cu prevederile tractatului dela Berlin. Bulgaria a fost obligată să accepte și mai departe regimul capitulațiilor Turciei în ce privește politica sa vamală și convențională, și i s'a luat prin aceasta puțința să-și afirme o politică vamală și comercială independentă.

Drumul spre o deplină independență economică a fost deschis la 1896-97, când Bulgaria putu să închee direct convenții comerciale cu Franța, Rusia, Italia, Anglia și Serbia.

Libertatea comercială deplină presupune însă că Bulgaria are ce vinde și are cu ce cumpăra.

Bulgaria este o țară agricolă, cu o cultură extensivă. Aceasta dovedește înapoarea cultivatorului de pământ care nu cunoaște cultura intensivă a popoarelor civilizate. Pricina nu stă numai în înapoarea țaranului bulgar, cât în sărăcia lui. Proprietatea lui fiind mică—în Bulgaria nu există proprietate mare și nici chiar mijlocie—țaranului nu-i poate produce atâtă ca să mai poată și vinde din produsele sale. De aci lipsa de capital agricol și imposibilitatea pentru țaran de a-și putea procura uneltele agricole necesare unei culturi moderne a pământului.

În industrie, Bulgaria nu e prea dezvoltată.—Meșteșugurile, altădată înfloritoare, sunt înlocuite de industria mare care se dezvoltă pe baza unei legi de încurajare a industriei naționale, introdusă abia în 1894. Timpul scurt n'a îngăduit o prea mare dezvoltare a ei, afară de industria morăritului, destul de înfloritoare, care și explică exportul tot mai crescând al făinei bulgărești.

Potrivit producțiunei ei agricole, exportul Bulgariei constă și el în produse agricole:

De unde la 1880—82 exportul se cifra în mediu 31 milioane față de un import mediu de 46 mil.; exportul se urcă în 1908 la 112 mil., față de un import de 130 mil.

Autorul nu prezintă situația socială a regatului vecin ca o situație demnă de invidiat. Din contra, susține cu convingere că lipsa unei proprietăți mijlocii și mari este cauza principală a condiției de inferioritate în care se găsește agricultura bulgară. «Cu o astfel de repartitie a proprietății, exclamă d. Abadgieff, ca a noastră, agricultura nu poate progresa decât într-o măsură foarte slabă. Capacitatea sa de a produce peste nevoile proprii fiind redusă, din cauza imposibilității de a uză de mijloace tehnice mai perfecționate, nu poate fi vorba nici de o intensă capacitate de export a țării».

Polemica M. Dragomirescu-Davila 1). — *Domnule Director, Vă mulțumesc că prin notița din acest număr, lămuriiți atitudinea D-v. în discuția dintre d. Davila și mine, și nu încuviințați aprobarea, în paguba mea, a rândurilor puse în fruntea scrisorii-articol al onor. director general al Teatrelor, din no. trecut. În acelaș timp, vă rog să dați publicității, ultimul răspuns ce-i pot servi.*

D. Davila, funcționar superior al Statului, om bine crescut, având relații întinse în cea mai înaltă societate,—spre a isbi într'un scriitor român modest, pe care am avut imprudența să-l judec literaricește mai presus de D-sa, are extrema delicatețe de a destăinui conversații particulare avute cu mine, și-o face, în acelaș timp, falsificându-le!

Să l urmez și eu pe această cale? Să destăinuiesc judecata sa asupra lui «Hagi Tudose?», sau modul prin care

1) Primind-o în ultimul moment, publicăm în acest loc scrișoarea d-lui Mihail Dragomirescu.

mi-a mărturisit că a isbutit să scape de unele piese românești aprobate de Comitet?, sau criteriul după care mi-a spus că alege piesele franțuzești și străine pe care le crede vrednice de Teatrul Național?, sau proiectul de lege pe care a vrut să mi-l citească și în care intenționează anume lucruri în privința Societății dramatice? sau...?....

Ar fi să-mi iau niște drepturi pe cari numai un distins manierat, și bine crescut înalt funcționar al Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, ca d-sa, le poate avea. Mă dau învins.

Dar oricare ar fi acele destăinuiri ale d-lui Davila—și ori câtă onoare i-ar face—și mai cu seamă ori cât de mult l-ar ridică în stima scriitorilor români,—pe care nu d-sa, fe-rească Dumnezeu! îi persecută ci... Comitetul! — ele nu sdruncină cătuși de puțin următoarele afirmări, care au format substanța răspunsului meu din numărul trecut:

1) *Un critic care admiră pe un scriitor, nu poate zice nici într'un caz că-l protejează.* A mijloci să se recunoască valoarea și deci drepturile unui Caragiale, nu însemnează a-l proteja, ci a-ți face datorita.

2) *La Teatrul Național se persecută literatura dramatică națională, nu atât din nepricepere, cât din lipsă de chibzuire și mai cu seamă, de răbdare.* Cazurile *Caton Theodorian, Sorbul* și, acum în urmă, cazul *Delavrancea*—în fond, la aceasta se reduce.

În fața acestei stări de lucruri, prețuitoarii literaturii naționale care nu și-au falsificat într'atât gustul încât să nu priceapă decât „lisélele“, franțuzești sau franco-ungurești ce domnesc pe scena Teatrului Național al d-lui Davila, trebuie să facă tot posibilul ca această stare să înceteze.

Iar cu conștiința literară cu care d. Davila își închipue că a cucerit opinia publică, noi n'avem ce face, fiindcă nu există. Primiți, etc. *Mihail Dragomirescu.*

REVISTA REVISTELOR

Sub o neașteptată înfățișare, *Emil Isac* reapare în *Simbolul*, n-rul 3—:

*Femeea prețioasă, cu prețul vieții mele
și-a cumpărat o poștă de-a fi amanta mea:
femeea prețioasă, cu cântecile rele
din viața mea cea bună făcuse viață rea.*

*Cu prețul vieții mele, cu trupul și cu sânge
am învățat că poșta de-a fi amant e grea,
femeea prețioasă în mine plânsu-și plânge
cerându-și poșta vieții din tinerețea mea.*

*Și tot îmi curge somnul, durerea și iubirea,
în brațele ei calde comorile-mi dispar —
mă caut în viață: unde-s? Și nu sunt nicătre
femeea prețioasă m'a nchis în sine, iar.*

Incheiând al șaptelea an de apariție—iată lucruri cu adevărat noi pentru cetitorul român — revista *Ramuri* dela Craiova atacă nota naivității perfide cu care nu ne obișnuise de loc până acum. În adevăr, în acelaș număr în care redacția anunță că dela 1 Ianuarie comitetul de conducere al revistei se va bucura de sprijinul domnului Gârleanu,—un articol de fond face următoarea constatare cu intențiuni prea transparente pentru ca să nu fie iritante: „dacă examinăm... ce poate să rămână de pe urma mișcării literare din timpul de față, vedem că totul se reduce la nimic... Scriitorii cei cu autoritate în literatură, stagnează fără să producă absolut nimic.“—A vorbi astfel despre d. Gârleanu, când cunoști activitatea d-sale pe care a desfășurat-o la teatrul din Craiova, e cel puțin răutate, dacă nu... necuviință.—Inercarea d-lui Dragu: *Ferigile moarte*, este sub

foarte multe raporturi interesantă. Ea nu reușește totuși să scape de anumite greutăți de limbaj caracteristice autorului. Stilul e în adevăr prea adesea gazetăresc, retoric. Cuvintele uzual științifice pe cari ar voi să le introducă în literatură, nu căpătă nici pe departe o semnificație concretă și viabilă. Remarcabilă e totuși inspirația.

Din Bârlad ne-a venit *Freamătul* pe Septembrie și pe August. Amândouă numerele snt pline până la saț de literatură: *Andrei Naum, I. Ciocărlan, G. Tutoveanu, D. Iov, Zoe G. Frasin* (poetic nume), *C. Doboș*, etc. etc.

Caracteristic pentru actuala situațiune internațională este articolul în potriua Austriei pe care îl publică *Revue Contemporaine* dela Petersburg, oficiosul francez al cercurilor conducătoare ruse. În el se precizează anume—în termeni prea adesea violenți, și dintr'o atitudine nu numai odată ne... parlamentară — că toată primejdia unor viitoare complicațiuni nu stă nici la Belgrad, nici la Berlin, nici la Petersburg, ci numai la Viena, unde o nervozitate imprudentă, lipsa de claritate în vederi și de logică în concepțiuni, întreține o atmosferă hotărât ostilă Rusiei care însă--trebuie să se știe—a încetat de mult să fie în situația care a împedat-o de a interveni când cu lovitura Bosniei, făcută de Aerenthal. Articolul continuă într'o violentă critică a politicei externe pe care o duce Austro-Ungaria; și printr'o manevră care ar vrea să fie o abilitate diplomatică, descarcă pe Unguri de greșelile monarhiei față de Rusia. Aceeaș operațiune încearcă să o facă și cu noi: „Budapesta e—ca și România—prietena hotărâtă a Rusiei, dar căzută, în potriua aspirațiunilor ei reale, în orbita austriacă“.—Ultima pagină e o amenințare hotărâtă.

Intrebarea : Cum trebuie înțeleasă asociația învățătorilor ?
dă ocaziune d-lui I. Mihalache, învățător, să scrie un foarte
cuminte articol în revista *Vremea Noua* (Oct. și Noem. 1912.

„Asociația învățătorilor e o întocmire profesională. Ea își
are rațiunea existenței, prin existența unor nevoi speciale
breslei învățătoresți.

„Oricât de mari ar fi alte chestii și oricât de interesante
ar fi pentru corpul învățătoresc, întru cât acele chestii nu-s
chestii cu caracter învățătoresc, nu pot constitui directa
preocupare a asociației; așa, de pildă, deși învățătorii nu
trebuie să se dezintereseze de reforma electorală, de votul
universal, de chestia agrară, de luptele politice etc., nu vom
face însă din aceste lucruri o preocupare a asociației, căci
ar fi să o bângăm pe alte drumuri și să o rățăm. În aso-
ciație trebuie să rămânem la punctul de vedere profesional.
În celelalte chestii vom lucra în altă calitate, de pildă în
calitate de cetățean, de gospodar, etc., și deci cu alte orga-
nizații specifice nevoilor ce îmbrățișează; iar în asociație
vom lucra în calitate de învățător.

„S'ar zice că e un scop egoist, de clasă. Da, așa ar fi dacă
am tinde la o întărire a noastră, în dauna altor clase sau
în dauna binelui general. Dar suprema preocupare a aso-
ciației trebuie să fie a face din învățători elemente cât mai
destoinice în rolul de învățător. Și credem că interesul ge-
neral nu poate fi mai bine servit în nici un fel, decât ca fie-
care persoană în Stat să-și facă cât mai bine întâiu dator-
ia completă a rolului său special ce are în societate și pentru
care a fost pregătit, și apoi și celelalte datorii sociale. Dacă
învățătorul s'ar preocupa întâi de chestiile militare, mili-
tării de cele avocățești, avocații de cele doctorești, etc., lu-
crurile ar merge alan-dala“.

În ultimul număr al publicațiunii franceze *Revue Bleue*,
Paul Louis analizează *dificultățile unui războiu general* așa
cum a fost el întrevăzut cu prilejul ultimelor împrejurări
externe. Concluziunile—un războiu general nu poate avea
loc—sunt fără îndoială extrem de optimiste, dar argumen-
tele nu sunt mai puțin interesante. În primul rând, statele
mari nu ar consimți să intre într'un războiu care în orice
caz va fi urmat de o revoluție internă. 1792 a adus căderea
regalității; 1814 căderea primului imperiu; 1870 pe a celui
de al-doilea.

De ce oare 1913 nu ar aduce schimbări în monarhia
Austro-Ungară, sau în imperiul german? Alianțele nu sunt
un sprijin în totdeauna efectiv. Ele nu pot încuraja pre-
tențiunile unui Stat — cu atât mai mult cu cât nici tripla
alianță, nici tripla înțelegeră nu e angajată în bloc decât
numai când interesele a două state sunt angajate. Să se
adauge apoi: că armatele s'au mărit, că cheltuelile statelor
sunt în creștere îngrijitoare, că agricultura e înlocuită de
industrie—că această industrie necesitează pe zi ce trece,
tot mai strânse legături internaționale, că comerțul e în
aceeași situație, că finanța europeană își plasează capitalu-
rile ori unde, etc., etc., ca să se înțeleagă dezastrul îngro-
zitor pe care l-ar pricinui un războiu general. Războiul
general e fără îndoială o nebunie. Dar cine cunoaște punc-
tele de vedere după care se regulează activitatea diploma-
ției europene?

Revue neurologique (15 Nov. 1912) și *Anatomischer Anzeiger*
(42 B., No. 7/8) publică rezultatele cercetărilor originale ale
d-lor d-ri G. Marinescu și I. Minea asupra culturii ganglio-
nilor spinali in vitro.

MEMENTO

~ ~ ~ Duminică, 23 cor. ora 9 seara, la Ateneul din București, con-
ferența d-lui Rădulescu-Motru: *Din psihologia Românului*.

~ ~ ~ Notița din no trecut, cu care Redacția întovărășea scrisoarea
d-lui A. Davila, a fost interpretată de unii din cititori ca indicând o
aunimă atitudine a noastră în discuția dintre D-nii Mihail Dragomi-
rescu și A. Davila. Surprinși noi înșine de acest înțeles ce s'a putut
da unei simple notițe informative care stătea în cea mai strictă obiec-
tivitate; — deși incredințați că pentru cititorul neprevenit orice lămu-
rire e oțioasă,—declaram totuș că acea notă redacțională nu cuprinde
nici o intenție de apreciere a faptelor în discuțiune.

În urma căderii grozave a ultimei sale piese *Hagi-Tudose*, pe
scena Teatrului Național din Capitală,—d. *Delavrancea* și-a retras toate
piesele ce le avea la Teatrul Național, anunțând în acelaș timp o nouă
piesă la care lucrează acum: „A doua conștiință“.

~ ~ ~ Hârtia începe să aibă o întrebuințare cu totul neașteptată. Sunt
azi mașini cari torc hârtia și fac așa și sfoară și pânză de hârtie. Din
hârtie se taie șuvițe înguste de 2 până la 15 milimetri, cu marginile
netede. Aceste șuvițe de hârtie sunt răscuite de mașină și toarse pe
un fus, în formă de ață mai subțire sau mai groasă. Din ața de hârtie
se țes tot felul de pânzeturi, chiar și de acelea care se pot spăla cu
apă. Se fac azi din hârtie saci, scoarțe, preșuri, covoare, tapete care
sunt ieftine, care nu prind prea lesne praf și care țin și cald. Se fac
chiar și prosoape care sunt mai puțin trainice ca cele de bumbac, dar
care sunt și mai ieftine ca acestea.

Ața de hârtie, putându-se albi și vopsi lesne și frumos, servește la
facerea de găitane, ciucuri, horbote, perdele, fețe de mese, șervețele,
panglici, ș. a. Întrebuințarea hârtiei în acest scop e mai răspândită de
cât s'ar crede și multe articole nici nu se pot cunoaște că sunt făcute
de hârtie. Chibriturile de ceară au fitilul împletit din ață de hârtie.

~ ~ ~ Nu de mult, Academia Goncourt a deschis seria premiilor li-
terare, premiind cartea *Filles de la Pluie* a d-lui *André Savignon*.

Autorul e un jurnalist și cartea premiată e prima sa operă. *Les Fil-
les de la Pluie*, sunt locuitoarele insulei Ouessant, de care Bretonii,
când le văd trecând în costumul lor de doliu, zic: „Când întâlnești
Ouessantine e semn de ploaie“. D-l Savignon, care se vede a stat
câtva timp în această insulă singularică, posomorâtă și cețoasă, a as-
cultat, a privit, și a umplut carnetul său cu note, cari sunt un studiu
de obiceiuri pitoresc și colorat.

~ ~ ~ La sărbătorirea celebrului profesor *Richet*, care a avut loc la
Paris, d. *Atanasiu*, reputatul nostru fiziolog, a adus salutul Univer-
sității din România.

~ ~ ~ *Erratum*.—În *Cronica Literară* din no. trecut, să se citească în
col. I, aliniatul ultim: „zâmbetul compasiunii ironice“—în loc de „eroice“.

~ ~ ~ D-l *Nic. Stroescu*, secretar general al primăriei Ploiești, a adunat
într'un volum: *Idealul Funcționarilor* (Ploiești, Tip. „Speranța“ 1 leu),
mai multe conferințe cu titluri ca acestea: Solidaritatea. — Munca —
Ce e un funcționar.—Revendicările funcționarilor. — Rolul societăților
în mișcările sociale ale funcționarilor.

O carte ca aceasta e destul de rară în literatura noastră socială. Ea
e plină de lucruri frumoase.

~ ~ ~ La Ateneu a vorbit într'o seară trecută d. *căpitan Ștefan Cris-
tescu*. D-sa e unul din reprezentanții acelei filosofii ușoare și suscepti-
bile de popularizare, pe care o produce ultima etapă a pozitivismului
materialist. E, cu toate astea, un eroism pentru d. căpitan Cristescu, ca
atunci când *Haekel* începe să fie trecut în galeria curiozităților filosofice,
d-sa rămâne totuș un așa de conștiincios partizan al acestui mare far-
seur al filosofiei contemporane.

~ ~ ~ „La Revue“ a publicat mărturii noi asupra agoniei lui Napo-
leon în S-ta Elena. Noel Santini, om credincios al Impăratului și mai
pe urmă păzitor al mormântului acestuia, a cutreerat într'o vreme toată
Europa cu povestirile sale. Astăzi, *Albéric Cahnet* adună câteva din ele
în revista pariziană de mai sus.

~ ~ ~ În primul trimestru al anului 1913 va avea loc recepția noilor
academiciani, *generalul Lyautey* și *Emile Boutroux*. *Paul Bourget* va
primi pe *Boutroux*, iar *generalul Lyautey* va fi salutat de *marșizul
de Segur*.

~ ~ ~ A apărut o interesantă lucrare asupra „Alcoolului“ de d. *Louis
Jaquet*. E un studiu economic general asupra raporturilor alcoolului
cu agricultura, industria, comerțul, legislația, impozitul, igiena indivi-
duală și socială.

~ ~ ~ Oficiul imperial de igienă din Berlin publică o statistică de
centenarii ce posedă Europa. Bulgaria ține recordul cu 3.883, după
aceia *Ramânia* cu 1075, Serbia cu 573, Spania cu 410, Franța cu 213,
Italia cu 197, Austro-Ungaria cu 113, Engliera 92, Rusia 89, Ger-
mania 76, Norvegia 23, Suedia 10, Belgia 5, Danemarca 2.

~ ~ ~ De câțivașani se pregătea în Italia constituirea unui partid ca-
tolic, care, dat fiind numărul cel mare al catolicilor, ar fi putut avea o
numeroasă reprezentare în Parlament. Papa a condamnat însă con-
stituirea unui asemenea partid, și se pare că cuvântul său va fi ho-
tărător.

~ ~ ~ Franțuzescul *épater* a fost împământenit abia acum în Dicțio-
narul Academiei Franceze.

